

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Tóth Sámuel.

1838—1899.

A mitől már évek óta tartottunk, a minek bekövetkezését bizonyosnak, sőt a reménytelenség fájó lemondásával talán még kívánatosnak is tekintettük, de a minek lesújtó gondolatához mégsem tudtuk hozzászoktatni aggódó szeretettel teljes szívünket, — elvégre is csakugyan bekövetkezett: **Tóth Sámuel**, debreceni főiskolánk hírneves, tudós és buzgó theologiai tanára, a tiszántúli ref. egyházkerületnek hervadhatatlan érdemekkel ékeskedő, utóbb a szó valódi értelmében tiszteletbeli főjegyzője s az egyetemes református magyar egyháznak hosszas, nehéz és fáradhatatlan munkálkodás által mindeneket felülmúló oszlopférfia, f. hó 18-án bevégezte közhasznú és tisztos földi pályafutását.

Ha a közélet terén munkálkodó emberek értékét az általok végzett közérdekű munka mennyisége szerint mérlegelnők s azokat állítanók a közelismerés és köztisztelet legmagasabb fokozatára, a kik a részükre Istentől adott tehetségeiket a lehetőség legszélsőbb határáig a legteljesebb mértékben értékesítették a közjóra: akkor senki sem lenne református egyházi közéletünk utóbbi mozgalmas évtizedeiben, a kit **Tóth Sámuelnek** a közbecsülésben föléje helyezhetnénk.

Ha az emberek köztevékenységének értékét az elért sikerek, a létesített eredmények fontján mérlegeljük s e közben a magyar reformált egyház utóbbi időszakban végbe ment törvényhozási, szervezkedési s kormányzati tevékenységére s a tiszántúli ref. egyházkerület három évtizedre terjedő beléletére gondolunk: **Tóth Sámuelnek** a közitélet szerint akkor is legfentebb csak versenytársai lehetnének, de senki olyan, a ki őt érdemekben felülmúlhatná.

De nem féltünk a mi megboldogult **Tóth Sámuelünket** a közélet szereplő férfiainak abban a versenyében sem, a melyben az önzetlen buzgalom, a közügynek öncél gyanánt való szeretete és munkálása, az emberek iránt való meleg szeretet, nemes gondolkodás, lelki alázatosság és szerény igénytelenség nagy erényei árán szerzik a babért.

Tóth Sámuel közel harminc éven át töltötte be a tiszántúli egyházkerület kezdetben al-, 1872-től főjegyzői tisztségét, 1877-től az egyetemes konventi, 1879-től az egyetemes tanügyi bizottság s a debreceni és budapesti két zsinat jegyzői hivatalainak vezetését is erőinek végfogytáig szakadatlanul s ritka buzgósággal teljesítvén.

A ki tudja azt, hogy a mi egyházi életünk viszonyai között, főleg oly fontos egyházi közgyűléseinkben, minők a kerületi gyűlések, — a melyekben különösen él és működik autonóm egyházunk, — mily súlyos és nagy felelősséggel járó feladat hárul a jegyzőkre az ügyek előkészítése s a helyes megoldás lehetővé tétele, sőt a legtöbb esetben irányzása tekintetében; a ki tudja és érzi azt, hogy mily nagy körültekintést igényel egyetemes egyházunk legfőbb kormányzó, felügyelő s egyeztető hatóságának, az egyetemes konventnek helyes vezetése s különösen mily

nagy nehézségekkel járt ez intézménynek egyetemes egyházunk szervezetébe való beillesztése s a zsibbasztó előítéletek sikeres leküzdése: az csak elismeréssel és tisztelettel gondolhat azon kiváló férfiú emlékére, a ki mindezen nehéz és fontos feladatok megoldásánál az első helyen állott és soha nem lankadó buzgósággal munkálkodott.

De mondhatni legnagyobb, mert legáltalánosabb és legfontosabb szolgálatot tett **Tóth Sámuel** egyházunknak a zsinati törvényhozás terén. A debreceni alkotmányozó zsinat előkészítése egymaga egy egész ember erejét meghaladó terhet hárított reá. A törvényhozás anyagának összegyűjtésében és feldolgozásában s végül az egyházi törvények szerkesztésében igazán bámulatos tevékenységet fejtett ki; munkálkodásának csak közzé tett eredményei is vaskos köteteket képeznek, úgy, hogy újabb korszakalkotó egyházi szervezkedésünk és törvényhozásunk történetétől **Tóth Sámuel** neve elválaszthatatlan s e történetnek mindenkor egyik legkiemelkedőbb alakja leend.

Tóth Sámuelt méltán nevezték az egyetemes ref. egyház teherhordójának. Hogy valóban az volt, legvilágosabb és legelszomorítóbb bizonyítéka ennek az, hogy épen e súlyos teher alatt, épen az egyetemes konventnek egyik gyűlése alkalmával roskadt össze a megfeszített munkában a nagyérdemű férfiú hatalmas testi ereje, a mi a lelki erők lassu megfogyatkozását készítette elő s a korai csendes elmúláshoz vezetett.

Tóth Sámuel tevékenysége nem pusztán egyházi közéletünk terén emelkedik ki, hanem tulajdonképi hivatása és életpályája körében, a tanári széken s a tudomány terén is. Mint tudós és tanár is kiváló helyet foglalt el s maradandó hatást gyakorolt tanítványaira, dacára annak, hogy senkinél nem érvényesült inkább, mint nála, a protestáns tanárnak az a jellege és egyuttal sorsa, hogy nemcsak tanítania, hanem a tanügyi, sőt az egyházi szervezkedésben és igazgatásban is tevékeny részt kell vennie.

Megérdemli tehát elhunyt jelesünk, a ki nemcsak a tiszántúli egyházkerületnek, hanem egyetemes egyházunknak is oszlopfőfia vala, hogy tiszteletünknek, elismerésünknek hervadhatatlan koszorúját tegyük le ravatalára. Ő ezt annál inkább megérdemli tőlünk, mert életében nem mindig volt része abban, a mi méltán megillette volna. De az ő nemes lelke, páratlan igénytelensége ebben is megtudott nyúgodni s a további kitaró munkában kereste és találta fel az elégtételt s fájdalmas családi csapások után a vigasztalást. És hogy ezt a elégtételt, ezt a vigasztalást csakugyan megtalálta, arra

nézve biztosítékot nyújt szelid jelleme, puritán igénytelensége, a mely kiemelkedő állásában is mindenkor az által különböztette meg őt igen sokaktól a nagyobbacsák közül, hogy nem a hatalom, nem a magasabb állással való fényeskedés csábításai ingerelték s irányozták magatartását, hanem a szélesebb betöltése s az emberszeretet és jóakarát minél több irányban való értékesítése.

Az egyházkerület háláérzete akkor nyilatkozott meg iránta méltóképen és a legimposansabb módon, midőn őt a főjegyzőségről való lemondása után érdemeinek jegyzőkönyvbe foglalása mellett örökös tiszteletbeli főjegyzőjének választotta s nevére alapítvány létesítését határozta el.

Az egyházkerület önmagát tisztelte meg, mikor egy egész élet önzetlen és nehéz küzdelmekkel járó munkálkodását ily magas értékű erkölcsi jutalommal tüntette ki. Többet ért ez **Tóth Sámuelnek** a világ minden hatalmánál és külső fényénél. Bizonyára ennek az elismerésnek boldogító viszfénye aranyozta be a derék férfiú elhaló öntudatát!

Legyen áldott emlékezete s szolgáljon élete s buzgósága követendő példaul az egyházszeretet, a vallásos buzgóság s a becsületes köteleesség teljesítés terén!

B. L.

N e z e t e k

az ev. ref. egyház helyzetéről és teendőinkről.

II.

(Az ev. ref. népesség abszolút száma és aránya az ország lakosságában. Születési és halálozási arányszámok. Természetes szaporodás. Kilépés és kitérés, jegyesek közt kötött szerződések. Más nemzetiségű állampolgárokkal való együttlakás befolyása. A hitfelekezetek szaporodása évenként százalékban.)

Ha a reformátusok számát hazánkban s azt az arányt, melyet a lakosság összes számában elfoglalnak s a múltban elfoglaltak, vizsgálni akarjuk, hosszabb időkre nem mehetünk vissza, mert megbízható adataink nincsenek. Nem követhetjük statisztikai számokkal az emelkedésnek és süllyedésnek azokat a változatait, a melyeken az egyház a hitújítás korszakában, majd az ellenreformáció, az üldözések, a szabadságháborúk, a népirtás ideje alatt, majd ismét a türelmi nyilatkozat után keresztülment. Annyit elismerhetünk, hogy ha azokban az időkben, a mikor a hatalom a protestánsokat, — mondhatjuk — mint erdei vadakat üldözte, a mikor az volt a hatalmon állók s az uralkodó elve, hogy inkább a farkasok lakják Magyarországot, mint az eretnekek, „megfogyva bár, de törve nem“ fentartotta magát az egyház s ha ma mégis milliókat számlál tagjaiul, ebben az isteni gondviselést, a nemzet

szabadságszeretetét, az egyház tagjainak szívós kitartását s ellenállási képességét egyformán csodálhatjuk és dicsőíthetjük, s ebből egyházunk jövőjére is jogos reményt meríthetünk.

Annak megállapítása céljából, hogy a magyarországi ref. egyház az újabb időkben, a vallás-szabadság korszakában, számszerűleg hanyatlott-e vagy erősödött, nem is lesz szükséges visszamenni; szükséges lesz azonban áttekinteni azokat az adatokat, melyekből a vizsgálat alá vett időszakban az ev. ref. egyház híveinek úgy abszolút száma, mint az ország összes lakossága közt elfoglalt aránya, a születési és halálozási számok, az ország átlagos születési és halálozási számához viszonyítva, a természetes szaporodás, valamint a hitfelekezetek évi átlagos szaporodása kitűnik. Ezek az adatok ugyan közönségesen ismeretesek, mégis szükségesnek találtam itt összeállítani, hogy azokból a következtetéseket bárki, a kit az ügy állása érdekel, levonhassa s az általam levont következtetések helyességét megbírálhassa.

Fényes Elek statisztikája szerint, melynek adatait a szerző egyházi névtárakból állította össze, 1840-ben Magyarországon (Horvát—Tótországgal együtt) a ref. vallásúak száma 1.846,844 volt. Az 1850. évi összeírás, mely azonban megbízhatlan, 1.784,705 ref. lakost talált.

Az 1857. évi népösszeírástól kezdve a más megbízhatóbb népszámlálási munkálatok s 1897-re a természetes szaporodás alapján tett számítások a hitfelekezetek abszolút számát az *anyaországban* következőkben tüntetik ki:

V o l t	1857-ben	1869-ben	1880-ban	1890-ben	1897-ben
róm. kath.	5.414,708	6.197,582	6.482,595	7.239,212	7.848,720
gör. kath.	1.374,754	1.578,039	1.486,598	1.655,600	1.801,744
gör. keleti	2.023,416	2.067,227	1.937,105	2.064,715	2.162,519
ágost. ev.	1.002,943	1.096,143	1.107,515	1.180,489	1.251,591
református	1.822,953	2.017,380	2.023,257	2.212,663	2.351,785
unitárius	49,006	54,345	55,737	61,617	66,031
izraelita	407,798	543,186	624,737	707,472	799,253*

1857-től 1897-ig lefolyt 40 év alatt tehát a református lakosság száma Magyarországon több mint félmillióval (528,832-vel), de ugyanaz alatt az idő alatt a róm. kath.-ok száma csaknem 2 és 1/2 millióval szaporodott.

A ref. anyaegyházak száma, Fényes statisztikája szerint, 1840-ben Magyarországon 1421, Erdélyben 581 volt, s ugyancsak az ő feljegyzése szerint 1805-től 1840-ig a magyarországi ref. anyaegyházak száma 72-vel szaporodott,** az 1897. évi adatok szerint a Királyhágón innen fekvő 4 egyházkerületben az anyaegyházak száma

* Az adatok az orsz. statisztikai hiv. közleményeiből s a statisztikai évkönyvekből vannak közölve.

** Fényes Elek: Magyarország statisztikája. 1842.

1453, az erdélyiben 533. Míg tehát a magyarországi négy egyházkerületben az anyaegyházak száma több, mint félszázad alatt csak 32-vel szaporodott, az erdélyi kerületben 48-cal fogyott.

Tekintsük meg: mily arányban növekedtek az egyes vallásfelekezetek hívei az összes lakossághoz viszonyítva? Megtartotta-e a ref. egyház tagjainak számával azt a helyet, melyet 40 évvel ezelőtt az ország lakossága között elfoglalt? Erre vonatkozó következő adatok állanak rendelkezésünkre.

Magyarország összes lakossága közt (Horvátország nélkül) volt:

	1857-ben	1869-ben	1880-ban	1890-ben	1897-ben
	s z á z a l é k				
Református	15·06	14·88	14·74	14·62	14·43
Róm. kath.	44·74	45·68	47·22	47·84	48·16
Gör. kath.	11·36	11·65	10·83	10·94	11·05
Gör. kel.	16·72	15·25	14·11	13·64	13·27
Ágost. ev.	8·27	8·08	8·07	7·80	7·68
Unitárius	0·40	0·40	0·40	0·41	0·41
Izraelita	3·37	4·00	4·55	4·67	4·90

Tehát a róm. katolikusoknál s az izraelitáknál állandóan emelkedő, az ev. reformátusoknál, ágost. ev.-oknál és gör. keletiekéknél fokozatosan csökkenő arányszámok!

Ha a minket még közelebbről érdeklő tiszántúli egyházkerületben vizsgáljuk a vallásfelekezetek népességének abszolút és arányszámait, különösen az ev. ref. vallásúak arányszámát a róm. kath.-ok arányszámával összehasonlítva, hasonló eredményt találunk.

Fényes Elek adatai szerint 1840-ben volt a tiszántúli egyházkerületben 548 anyaegyházban ref. vallású 711,499, most — az 1898. évről kiadott egyházi kimutatás szerint — 566 anyaegyházban 1.003,600 lélek.

Az arányszámok pedig 1869-től következően alakultak:

A megye neve politikai felosztás szerint	A reformátusok arányaránya volt az egész lakossághoz			A r. kath.-ok arány- száma volt az összes lak.-hoz viszonyítva		
	1869.	1880.	1890.	1869.	1880.	1890.
Beregben	29·13	27·81	27·33	8·28	8·64	9·12
Békésben	36·82	35·75	35·35	21·63	22·13	22·78
Biharban	39·11	41·29	40·46	7·95	8·31	8·87
Hajdu v.-ben . . .	79·98	78·32	77·05	9·72	10·39	11·41
Máramarosban . .	3·01	2·99	2·89	7·75	7·90	7·18
Szabolcsban . . .	41·13	39·57	39·37	23·91	25·66	26·59
Szatmárban	32·65	32·69	32·73	16·17	16·36	16·52
Ugocsában	16·55	15·67	15·53	8·12	8·25	8·22
Aradban	5·47	5·76	5·05	23·35	24·80	26·50
Csanádban	18·88	19·91	18·95	48·56	49·20	50·54
Krassó-Szörényben .	0·34	0·44	0·75	15·26	16·64	18·11
Temesben	1·19	1·29	1·43	37·81	40·38	42·25
Torontálban	1·26	1·53	1·78	44·81	45·66	46·68

A tiszántúli egyházkerületben fekvő városokban még kedvezőtlenebbek reánk nézve az adatok, így p. o.

Debrecenben 1869-ben reform. volt a lakosság 80·76‰-a, 1890-ben már csak 74·13‰. ellenben rom. kath. volt 1869-ben a város lakosságának 12·77‰-a, 1890-ben 15·32‰-a.

H.-M.-Vásárhelyen ref. volt 1869-ben a lakosság 69·62‰-a, már 1890-ben csak 66·19‰-a, ellenben r. kath. volt 1869-ben a lakosság 23·52‰-a s 1890-ben 25·00‰-a.

Nagyváradon ref. volt 1869-ben a lakosság 29·35‰-a, 1890-ben 28·22‰-a, rom. kath. volt 1869-ben 33·78‰-a, 1890-ben 30·94‰-a. Itt és Szatmárt kivételesen a r. kath-ok arányszáma is csökkent.

Szatmárt református volt 1869-ben a lakosság 52·99‰-a, 1890-ben 46·45‰-a, rom. kath. 1869-ben 21·03‰, 1890-ben 19·04‰. Nagyváradon és Szatmárt e csökkenést az arányszámokban az izraeliták rendkívül nagy szaporodása fejti meg.

Ezekből az adatokból tehát megállapítható, hogy habár az ev. ref. vallásúak abszolút számokban állandóan növekedtek, viszonylagos számuk az ország lakosságában, különösen a r. kath. vallásuakkal szemben állandóan csökkent.

Ebből a tényállásból azonban korán sem lehet azt következtetni, hogy a magyarországi ev. ref. egyház valamely enyésző, kiháló, sőt azt sem hogy hanyatló egyház volna, mert hiszen az egyház tagjainak száma jelentékenyen emelkedett, sőt Biharban, Szatmárban, Csanádban, Krassó-Szörény, Temes és Torontálban az arányszámokban is némi szerény emelkedés észlelhető. Csak az állapítható meg, hogy vannak a hazában más vallásfelekezetek, a melyek számszerűen gyorsabban haladtak s így az ev. ref. egyház nem tarthatta meg azt a helyzetét, a melyet korábban a haza népességében, mint vallásfelekezet elfoglalt. Ez is komoly aggodalomra adhat alkalmat, mert egyik vagy másik egyházzal szemben súlyából vesz, a más vallásuak tömegében az ellenállási ereje gyengül s végeredményében ez a folytonos csökkenés csakugyan hanyatlásra s enyészetre vezethet. Sokkal inkább tájékoztat azonban helyzetünkről, ha ennek a csökkenésnek okait felismerjük.

Ha ennek az arányszámokban nyilvánuló csökkenésnek okait akarjuk keresni, ismernünk kell azokat a tényezőket, a melyek a népesség növekvésére, vagy fogyására befolyással vannak, mint nevezetesen: a születések és halálozások adatait az összes lakosságban s az egyes vallásfelekezetek szerint s ezeknek egymáshoz viszonyított arányszámait, következésképp az úgy nevezett természetes szaporodás adatait a különböző

egyházakban. Továbbá a kitérések, áttérések és kilépések számát, a kivándorlás és bevándorlás adatait s esetleg a helyileg még a vallásfelekezetek számában változást okozó egyéb körülményeket.

Nem akarom a cikket számokkal túterhelni, tehát csak a legjellemzőbb adatokra szorítkozom, habár részletes és terjedelmes szám adatok vannak rendelkezésünkre.

Ezer lélekre esik születés az országos átlag szerint 1881-től 1885-ig évenként 44·61; 1886-tól 1890-ig évenként 43·61; 1891-ben 42·52, 1895-ben 41·05; 1896-ban 40·04; 1897-ben 40·01. Az ev. reformátusok közt a születés aránya az országos átlag számát nem éri el, sőt azon nagyon alul marad. Így nevezetesen 1000 lélekre esik az ev. reformátusok közt 1891-ben 38·77; 1895-ben 38·08; 1896-ban 37·05; 1897-ben 37·05; ugyanezekben az időkben a rom. katolikusoknál a születés aránya meghaladja az országos átlagot, nevezetesen: 1000 lélekre esett a rom. katolikusok közt 1891-ben 44·50; 1895-ben 43·04; 1896-ban 42·02; 1897-ben 42 születés.

A halálozási számok a reformátusoknál már kedvezőbb állapotra mutatnak. Az ország egész népessége közt 1881-től 1890-ig átlag 1000 lakosra esett 32·75 haláleset, a kilencvenes években ezek az átlag számok 33·39-ről (1890) 28·08-ig (1897) szállottak. A reformátusoknál 1890-ben 1000 lélekre esett 30·41 halálozás, (a mikor az országos átlag 33·39 volt 1000 után); 1895-ben 28·05; 1896-ban 26·07; 1897-ben 26·04. Ugyanezekben az években a rom. katolikusoknál 1000 lélekre esett 1891-ben 33·51; 1895-ben 30·07; 1896-ban 28·07; 1897-ben 27·04.

Általában a rendelkezésünkre álló adatokból megállapítható, hogy az ev. ref. vallásuak közt rendszerint kevesebb a születés, mint az országos átlag szerint s kevesebb mint a r. katolikusoknál, ellenben ezt a nagy különbséget némileg enyhíti a halálozás számaránya, a mely kedvezőbb az ev. reformátusokra, mint az országos átlag s kedvezőbb mint a r. kath.-nál, de a kedvezőbb halálozási átlag — a mi különben is a kisebb gyermekhalandóság folytán áll elő — a születési kevesletet nem egyenlítheti ki.

A természetes szaporodás 1881-től 1890-ig 1000 lélek után az ország összes lakosságában évenként 11·34, ugyanez alatt az idő alatt a reform. vallásuaknál nem egészen 9, 1891-től 1897-ik kiszámítva országos átlagban 1000 lélekre a szaporodás 12·02, az ev. reformátusok közt pedig csak 11, 1891-től 1895-ig kiszámított átlagban még kedvezőtlenebb ez az arány, mert e szerint volt a szaporodás országos átlagban 1000 lélek után 10, evang. ref. 8·02,

r. kath. 10·6, g. kath. 12·6, g. keleti 6·8, ág. ev. 7·6, unit. 10, izraelita 17·3.

Ha ezeket az adatokat alapul elfogadjuk, (lehet bővebb adatokkal is támogatni) megállapíthatónak vélem, hogy az ev. reformátusok számarányában az időről-időre észlelhető csökkenés legnagyobb részben a születések csekély számából származik.

A születések csekélységének ismét több oka lehet. Annyit azonban némi biztossággal már itt elmondhatunk, hogy egyházunk népességének a természetes szaporodás csekélységéből származó ezért a viszonylagos csökkenéseért, sem az egyházpolitikai törvényeket, sem a ref. egyház liberalis irányzatát nem okolhatjuk, lehet ennek a csekély természetes szaporodásnak oka a szegénység, a házasságtól való idegenkedés és lehet oka: bűn. Az utóbbi bizonyos vidékeken az ev. ref.-ok közt megállapítható, így nevezetesen a születések csekélysége Baranya és Somogy megyékben felőlő s ott a születések csekélységének okául köztudomás szerint bűnös üzelmeket állapítottak meg s ilyen üzelmek nyomai közelebről Békés megyében is észlelhetők voltak.

Átmegegyek egyházi életünknek egyik legaggasztóbb tünetére, a legközelebbi időkben mutatkozott s az előtt nem észlelt kitérésekre s illetőleg az egyház elhagyására, a felekezeten kívüliség eseteire s a gyermekek vallásos nevelése iránt kötött szerződésekre.

Nem kell messze visszamennünk, mert még 1895-ben a kitérések és áttérések esetei normálisak voltak. A hivatalos adatok szerint 1896-ban mint felekezeten kívüliek kiléptek a ref. egyházból férfi 617, nő 923, együtt 1540-en (összesen minden felekezetből 3990-en). 1897-ben felekezeten kívüliek lettek ref. vallásuak férfi 813, nő 1071, együtt 1884 (összesen minden felekezetből 4935). Nagy veszteség lenne, ha ez évenként megújulna s tudjuk, hogy a hivatalos adatok még a valóságos számbeli veszteség nagyságát nem is egészen érik el.

Tehát a felekezeten kívüliség legérzékenyebben egyházunkat támadta meg, az ev. ref. egyházból kilépett egyháztagok száma az összes kilépéseknek majdnem 40%-át tevé. Különösen figyelmet érdemel a kilépettek számában a *női nem nagyarányu száma*.

Az 1896-ik évben kitértek az ev. ref. egyházból 806-an, áttértek ev. ref. vallásra 790-en. 1897-ben kitértek az ev. ref. vallásból 1368-an, ev. ref. vallásra áttértek 957-en.

Ev. ref. és r. kath. jegyesek közt a gyermekek vallása iránt megegyezés létesült:

1896-ban 1002 esetben, még pedig oly értelemben, hogy mindkét nemű gyermek ev. ref. vallásban neveltessék 252 esetben, s oly értelem-

ben, hogy mindkét nemű gyermek a r. kath. vallásban neveltessék 750 esetben.

1897-ben megegyezés létesült 1350 esetben. A ref. egyház előnyére 401, a r. kath. egyház előnyére 949. A további adatokat még nem ismerem.

A ref. egyház még a g. kath. egyházzal szemben is némi hátrányban van, a mi azonban már jelentéktelen.

Ezekben a kitérésekben és szerződésekben nem annyira a szám az aggasztó, habár így is nagyon pusztítólag hatna az egyházra, ha évenként ismétlődnek, hanem ezekből az esetekből következtetés útján levonható az a tényállás, hogy egyházunk némely tagjait nem a meggyőződés ereje köti az egyházhoz, tehát sokan vannak a kik nem öntudatos tagjai az egyháznak. A felekezeten kívüli állapotba való kilépések talán megszűnnek, mert az ember — ritka kivétellel — érzi, hogy vallásra szüksége van. Sőt már 1897-ben megkezdődtek a visszalépések is. A mi egyházmegegyésben a kilépettek maguk is azt állítják, hogy ők továbbra is reformátusok maradnak. A kitéréseket azonban nem lehet így fogni fel s ha az egyházhoz való ragaszkodás öntudatossága nem fejlesztetik s nem erősíttetik, minthogy az ev. ref. egyház nyújtja, talán valamennyi vallásfelekezet közt a legkevesebb világi előnyöket, a kitérések s a gyermekek vallásos nevelése iránt egyházunk hátrányára kötött szerződések nemcsak meg nem szűnnek, hanem még növekednek.

Nagy veszteségünk van azokon a vidékeken, a hol az ev. ref. vallású magyar és a g. kath. vagy g. keleti vallású román lakosok érintkeznek s a hol az ev. ref. egyháznak lelkésze nincs, a g. kath. vagy g. keletinek pedig van s a hol a nemzetiségek nagy tömege a szórványosan, csekély számban élő ev. ref. vallású magyarnak vallásával együtt nemzeti öntudatát is elnyomja. Biharmegyében p. o. a magyar lakosság a román nemzetiségű vidékre lassan beszivárog, az újabb időkben előttünk is folyik ez a beszivárgás. De a múlt időkben csak annyiban maradt nyoma a beköltözésnek, hogy lépten-nyomon találkozunk magyar családnevű, de magyarul nem tudó g. kath. vagy g. kel. vallású egyénekekkel. Így van ez még fokozottabb mértékben Aradmegyében is.* Nem merném állítani, hogy minden magyar családnevű

* Pereken ilyen nevek fordulnak elő: Mészáros Demeter, Bálint Filimon, Kis Flóra, Magyar Flóra, Szilágyi Flaare, Fehér Pável, Szakács Tógyer, Barna Traján, Tatár Tógyer, Budai Mikula, Hegyesi (ma már Hegyesány) Stéfán, Veres Flóra, Komlósi (most már Komlosan) Györgye, Katona Vaszali, Gyöngyösi (most Gyöngyösán), Székely Juon, Hegedüs (most Higigyis), Szász Mitru, Szabó Ilie, Kovács Lup, Sándor Antonie, Boeszkai Marjuca, Szigyártó Juon, Belenyési, Fekete, Kőváry, Almási (ma Almasiu) Sípós, Nagy, Duló, Orosz, Józsa (nemes) családok. Százakra menő nevei lehetne összeírni hasonlót.

román földmives eredetileg magyar volt, de hogy nagy részben magyar volt, azt ma is meg lehet állapítani. Némelyik meg is mondja, hogy az apja még tudott magyarul. Örökösödési ügyekben néha olvasható, hogy az apa vagy nagypapa magyar családi neve mellett a keresztnév is János, Gábor, Péter, a fiu már Vaszali, Juon, Mitru stb. Az átalakulás vagy már régiebb, kezdődött a mult században, a midőn a török hadjárat alatt kipusztult magyarság helyébe tömegesen telepítették az oláhokat, s az itt-ott megmaradt 5—6 magyar jobbágy család mellé a földesúr 3—4-szer annyi oláh családot telepítvén, a lelkészét vesztett néhány magyar család az újonnan telepített jobbágyok és zsellérek nemzetiségébe beolvadt s ezzel elvesztette vallását is,* vagy újabb keletű ez az átalakulás s ez esetben úgy ment és megy véghez, hogy egyes ref. magyar család a csaknem merőben román lakosság közé beköltözött s beköltözik, messze vidéken nem található ref. lelkész, az apa megkeresztelteti tehát a gyermekét a g. keleti vagy g. kath. lelkésszel, de feltéve, hogy ref. lelkésszel kereszteltette is meg, más templom nincs, mint a görög szertartású, a gyermek tehát kortársaival együtt olyan templomba jár, a milyet talál, körülötte mindenki románul beszél és a ref. ember az első nemzedékben már elvesztette nemzetiségét és vallását. Az ujabban beköltöző magyar már nem találja benne nemzete és vallása tagját, ő neki is az lesz a sorsa, mint az előbbinek, pedig ha az előbbi megtartható lett volna a nemzetnek és egyháznak, most egymást támogathatnák nyelvük és vallásuk fenn tartásában.

Itt összefüggésben s alkalmasan reámutathatok a bihari egyházmegyéből egy tanulságos esetre. Biharmegyében, Nagytótfaluban, román lakosság közt még a hatvanas években lelkész-tanítói állás volt, azon a vidéken az utolsó ör-állomása ev. ref. egyházunknak. Ismertem a lelkész-tanítót, gyenge törekeny testű, nem sértem talán az emlékezetét, ha azt is hozzáteszem: igen szerény képzettségű egyén volt, de képes volt az egyház tagjait összetartani. Elhalálózása

* Biharvármegyében a váradi vár elfoglalásával egyidejűleg, a II. Rákóczy György ellen vezetett boszúzó török hadjárat irtotta ki nagy részben a magyar nyelvű ref. vallású lakosságot. 1811 után az elpusztult falvak benépesítéséhez fogtak a földesurak s oláh jobbágyt és zsellérséget telepítettek a kiirtott magyarok helyére. A „Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában“ című nagy statisztikai mű élénk világot vet erre az állapotra s a Mén-Marót-féle mesére. E szerint 1720-ban, az adózó lakosság névszerint történt összeírása alkalmával Biharvármegyében még 89.770^o volt a magyar, 0.350^o a német s csak 9.880^o az oláh nevű adózó lakos, pedig már 1815-től 1820-ig 15 községet telepítettek. Lampe: Historia ecclesiasticajában (634, 635. lap) a bihari tractusból több község neve van említve, melyekről emlékezetben élt még, hogy azokban ref. egyházak s lelkészek voltak, melyeknek helyén ma vagy puszták vannak, vagy teljesen román lakosságú községek.

után nem akadt a nagyon szegényes állásra lelkész. Az egyházmegye beosztotta mint fiók-egyházat a közelebbi egyházhoz, később az állam, az egyház iskolai épületében állami iskolát is rendezett ott be. Az 1890. évi népösszeírás Nagytótfaluban még 67 ev. ref. lakost talált. Az egyházmegye érezvén, hogy e helyen és vidéken mi vár a mi egyházunk tagjaira, az egyházkerület utján felkérte a konventet, hogy Nagytótfaluban egy missiói állást rendszeresítsen, az egyházmegye a maga részéről meg is ajánlott a missiói lelkész fizetéséhez 200 frtot, de a segélyt, megengedem, hogy még nagyobb szükségre tekintettel, nem nyerte meg. Mostanában arról értesülök, hogy Nagytótfaluban már csak 2—3 ev. ref. család van. És a többi? elenyészett, nem is mondható, hogy kitért, erről nincs tudomásunk, csak nincs. De van a vidéken 15 oly község, a melyekben az 1890. évi népszámláláskor mintegy 400-an jelölték magukat reformátusoknak. Mennyi van ma még ezek közül, nem tudom, esetleges beköltözésekkel szaporodhattak is, de azt tudom, hogy ha a segély soká késik, ezek és utódaik egyházunkra nézve elvesztek s arról, hogy kitérés által vesztettük volna el őket, sem az egyházi, sem az állami hivatalos statistika nem fog tudni semmit.

Ilyen körülményeknek következménye azután, hogy a ref. egyház tagjainak szaporodása még csekélyebb, mint a természetes szaporodás számai s a kitérések és áttérések adatai után várható volna.

A hitfelekezetek évi átlagos szaporodása 1851-től 1890-ig 4 évtized alatt következőleg van százalék szerint kiszámítva:

a reformátusok szaporodása évenként	0.57,
a róm. katolikusoké	0.95,
a gör. katolikusoké	0.55,
a gör. keletieké	0.29,
az ág. evangélikusoké	0.49,
az izraelitáké	1.87,

ez utóbbi szaporodás a beköltözés folytán állhatott elő.

Valamivel kedvezőbb a ref. egyházra az 1857-től 1890-ig tett kiszámítás. Ez alatt az időszak alatt az évi átlagos szaporodás százaléka volt: reform. 0.62, róm. cath. 0.93, g. kath. 0.62, g. kel. 0.08, ág. evang. 0.51, izraelita 1.85.

Még a nazarenismusról és baptismusról kellene megemlékeznem, de ehhez semmi adatom nincs. Bizonyos csak annyi, hogy ezek a secták is legérzékenyebben az ev. ref. egyházat sújtják s hogy ezek még a hivatalos adatokban az elhagyott egyház tagjai közzé vannak számítva, s ezek leszámításával, egyházunk tagjainak évi

átlagos szaporodása valamivel még kedvezőlenebb volna.

Megkísérlem e cikksorozat további részében keresni azokat az okokat, a melyek a jelenlegi kedvezőtlen állapotokat előidézték s azokat módokat, a melyekkel ezek az állapotok orvosolhatók volnának, most pedig további adataim összeállítására térek át.

Ritók Zsigmond.

KÖZÉLETÜNK.

Ev. ref. egyetemes konvent.

(Vége.)

(Ápr. 11–13. ülés.)

A tárgyalások második napján, ápr. 11-én d. e. 10 órakor a konvent tagjai *Tisza Kálmán* vezetése alatt teljes számban megjelentek a kálvin-téri ref. templomban, hol *Szász Károly* püspök megható imát mondott. Imájában hálát adott az isteni gondviselésnek, mely ezer éven át oltalmazta és vezette népünket és Isten áldását kérte a királyra, a királyi családra és hazánkra.

Istenisztelet után a lónyai-utcai főgymnasiumban folytatták a tanácskozást.

Kenessey Béla közalapi előadó az egyes gyülekezetek és lelkészek segélyezéseire vonatkozó javaslatát terjesztette elő a közalapi bizottságnak. E szerint a *rendkívüli államsegélyből* kapott a dunamelléki egyh. kerületből 47 lelkész 4920 frtot, a dunántúli egyházkerületből 73 lelkész 8780 frtot, a tiszáninneni kerületből 181 lelkész 16,075 frtot, a *tiszántúli kerületből* 244 lelkész 25,625 frtot.

A *közalapi egyszersmindenkori segélyből* kapott a dunamelléki kerületből 9 egyház 690 forintot, 3 lelkész pedig 210 frtot; a dunántúli kerületből 33 egyház 1695 frtot, 10 lelkész 370 frtot; a tiszáninneni kerületből 42 egyház 1950 frtot, 5 lelkész 170 frtot; a *tiszántúli kerületből* 85 egyház 2780 forintot, 23 lelkész 815 frtot; az erdélyi kerületből 96 egyház 3530 frtot, 4 lelkész 115 frtot.

Az egyes kérvények a tiszántúli egyházkerületre nézve így intéztettek el:

Rendkívüli államsegélyt kapott: Fodor Benjámín hajdu-dorogi lelkész 150, Sebeők István nyir-acsádi lelk. 200, Asztalos Sándor csorvási lelk. 100, Pánczel József bánfalvai 100, Somogyi Lajos békés-sámsoni 120, Tomka Károly hertelendyfalvai 120, Tóth Sámuel nagymajláthi 80, Batta Ferdinánd nagy-bégányi 150, Bereczky János hetei 120, Boros Sándor sáros-oroszii 50, Dajka Ignác haranglábi 50, Deli Tamás tivadari 80, Jászter József makasjánosii 150, Kiss Péter benei 100, Kölesey Zsigmond bilkei 100, Lánecz Béla dédai 50, ifj. Lánecz József halábori 50, Miklós József macsolai 50, Peterdi Pál surányi 100, Róthe Lajos asztélyi 50, Sütő Miklós Pál surányi 100, Róthe Lajos asztélyi 50, Sütő Miklós kajdanói 200, Tariska Lajos balazséri 150, Bokros Benedek hegyköz-száldobágyi 130, Doma Gyula pusztajlakai 150, Falusi Károly mező-telegdi 80, Hager Miklós darvasi 50, Józsa Gábor pósalaki 50, Kiss Antal berettyószentmártoni 120, Szokolay Béla hegyköz-kovácsii 120, Szücs László vértesi 100, Balogh Imre kéci 200, Bán Sándor szentjébbi 130, Csuka Ferenc apátkeresztúri 200, Debreczeni László felső-ábrányi 100, Jakab József ér-

adonyi 100, Lénárt Péter új-létai 50, Molnár József ér-tarcsai 100, Nagy Sándor poklesteleki 50, Rátz Lajos micskei 50, Sipos János tóti 100, Szabó József alsóvedres-ábrányi 200, Takács Zsigmond gálos-petrii 100, Thamassy Lajos ér-olaszii 120, Arokháti Béla gyürei 70, Bakos Kálmán bács-aranyosi 150, Bakos Pál szakolyi lelk. 150, Bakó István thuzséri lelk. 50, Balogh Ferenc demecseri 100, Barcsa Endre piriicei 100, Bíró János anarcsi 100, Csatáry Zsigmond sényői 150, Czövek János komorói 100, Dűcs György besztereci 140, Erdélyi Imre ramocsaházai 120, Farkas Miklós székelyi 80, Fekesházy Gyula nagy-varsányi 100, Görömbey István eserepenkényi 200, Hódy János vasmegyeri 100, Kolos Barna ajaki 150, Kovács Zsigmond thassi 100, Kristan Sándor besenyői 100, Lőrinczy István örmező-ladányi 200, Mezössy Pál lövői 140, Molnár Ferenc orosi 120, Molnár Miklós bákai 100, Nagy István gemzei 120, Nagy Kálmán lövő-petrii 200, Nagyváthy Ferenc keeki 100, Nemes István petneházai 200, Ormós István eperjeskei 100, Papp Károly laskodi 70, Pásztor István kálló-semjéni 100, Porzolt Adám tiszta-szentmártoni lelk. 70, Sipos Mihály kótaji 50, Szabó Aladár apagyi 70, Szakács József kislétai 80, Szentpétery István mogyorósi 50, Szitha József papii 140, Tóth Gábor nyir-bogdányi 120, Turóczy Gyula karászii 150, Ujlaky Béla nyir-jákói 150, Ujlaki Lajos benki 70, Urbán Dezső ó-fehértői 50, Zsindely Jenő raádi 160, Végh János berkeszi 50, Szász Gusztáv tiszaszalóki 150, Szentmiklós József rákóci-i 200, Biki Ferenc gyulai 50, Bodnár Béla fekete-pataki 50, Csernák István tamásváraljai lelk. 50, Deák Mihály tiszta-keresztúri 200, Fekete Károly tivadari 200, Györfy Ede gödényházai 160, Györy László nagy-tarnai 150, Király Antal tiszabökényi lelk. 200, Konez Sándor dolhai 50, Kósa Aladár tekeházai 80, Kürthy Károly dabóci 50, Ladányi Endre fancieskai 150, Nyiri István csepei 200, Sarkady Mihály tiszaujlaki 100, Sárkány Lajos fekete-ardói 60, Szabó József péterfalvai 200, Szekeres Sándor forgolányi 100, Szép Ferenc tiszaujhelyi 100, Szűk Ferenc túrterebcsi 80, Székely Sándor verbóci 80, Balajthy Károly szamoskőrödi lelk. 120, Balogh István kis-kőleci 50, Barkász Albert méhteleki 110, Bartók Károly patóházai 80, Bodnár János kakszentmártoni 100, Bodor Pál tiszabereki 100, Bottyán Pál lázárii 50, Dobos József uszkai 90, Gál Péter sárközi 200, Hajdu Albert udvarii 120, Joó Kálmán száraz-berki 50, Kató Béla amaci 50, Kiss Sándor misztótfalvai 60, Kócsy Péter nagy-hodosi 150, Kürthy Károly garbolci 150, Molnár Lajos kis-peleskei 100, Nagy Károly vámfalvai 50, Papolecy Zoltán apai 50, Papp József adorjáni 150, Pásztor István magosligeti 200, Szabó Károly sárközujlaki 150, Szentgyörgyi Zsigmond homoki 150, Szobonya József batizi 50, Tóth Dániel nagy-kőleci 70, Vajda Mihály pettyéni 80, Varga Zsigmond kis-hodosi 100, Csighy István kraszna-szentmiklósi 150, Darcsi Bertalan mérki 80, Kéry Pál paposi 200, Király István ó-pályi 80, Kósa Ede jármii 120, Lányi Kálmán hodászi 90, Nagy Károly ér-dengelegi 200, Sárközy Ignác parasznyi 200, Szabó Menyhért kaplonyi 80, Szenczy Ferenc ilki 100, Takács Ferenc szaniszlói 50, Tukacs Albert domahidai 90, Veress Imre irinyi 200, Vityi Bertalan berei 100, Fogarassy Bálint radna-lippai lelk. 150, Gaál György fekete-tóti 170, Hunyadi László m.-gyoroki 120, Kálmán Béla szakáli 110, Nagy Elek sonkolyosi 100, Szabó József borossebesi 130, Szathmáry István magyar-remetei 120, Váczy Dezső bél-zerindi 120, Vadas Gyula csermői 130, Andorkó Sándor darnai 100, Becsák Sándor simai lelkész 100, Bélteky Gyula császlói lelkész 80, Csépké Péter riesei lelkész 80, Csiszár István

zsarolyáni lelkész 80, Csorba Barnabás pusztadaróci lelkész 100, Dávid Sándor nagy-szekeresi 150, Fekete József fülpös-daróci 70, Fülöp Lajos tatárfalvai 100, Gyarmathy Gábor kis-naményi 50, Jakab Antal penyigei lelk. 100, Juhász József géberjéni 100, Kazay Gyula gyügyei 50, Losonczy Gusztáv komlód-tótfalui lelk. 100, Lovass Sándor nábrádi 80, Nagy Bernát cégény-dányádi lelk. 60, Nyíri Gyula rápolti 100, Pótor Dániel szamos-ujlaki lelk. 100, Szabó Lajos fülpösi 50, Szabó Sándor hermánszegi 50, Szeőke József nagy-gécei 50, Szilva István szamos-beesi 70, Tóth Benedek csenger-útfalui 80, F. Varga Lajos majtisi lelkész 150 forint; összesen 181 lelkész 19.600 frt.

Közalapi egyszersmindenkori segélyben részesültek:

a) **Egyházak:** Földeák 40 frt, Füzes 30, Kúnágotya 40, Nagy-Szredistye 30, Ref.-Dombegyháza 40, Szent-Heléna 30 frt, Szkulya 30, Asztély 40, Balazsér 30, Barkaszó 30, B.-v.-Ardó 40, Déda 30, Fornos 40, Gecse 30, Gelénes 30, Gút (Kis- és Nagy) 40, Halábor 40, Macsola 30, Rafajna-Ujfalu 40, Surány 30, Uj-Dávidháza 25, Hegyköz-Száldobágy 30, Kis-Jenő 40, Körös-Nagyrev 30, Pelbárt-hida 30, Puszt-Ujlak 40, Ér-Adony 40, Kis-Kereki 30, Monospetri 30, Apagy 30, Beszterec 30, Geszteréd 30, Ibrony 30, Nyir-Jákó 30, Karász 30, Mogyorós 30 frt, Nagy-Varsány 40, Ó-Fehértó 40, Örmező-Ladány 40, Ramocsaháza 30, Szakoly 30, Vaja 30, Fegyvernek 30, Tisza-Inoka 30, Tisza-Nagyrev 30, Bábony 30, Tisza-Keresztúr 30, Aranyos-Medgyes 40, Garboly 30, Görbed 40, Magosliget 30, Mehtelek 30, Pettvény 30, Szamos-Köröd 25 frt, Domahida 30, Ér-Dengeleg 40, Iriny 30, Király-Daróc 30, Kraszna-Szentmiklós 30, Papos 40, Parasznya 30 frt, Nyégerfalu 30, Tárkány 90, Cs. Ujfalu 30 frt, Cégény 30, Fülpös-Daróc 70, Géberjén 60, Gyügye 50, Hermánszeg 30, Istvándi 45, Jánk 30, Kis-Szekeres 30, Majtis 40, Nagy-Szekeres 50, Penyige 30, Puszt-Daróc 25 frt, Rápolt 30, Sima 30, Szamos-Bees 25, Szamos-Ujlak 25, Tatárfalva 30, Ura 40 frt. — b) **Lelkészek:** Spániel Gusztáv nagy-szredistyei 30 frt, Veres István füzesi 40, Nagy Bertalan szkulyai 35, Zöld József resciai 40, Nemes Ferenc bucsui 40, Szikszai Kálmán rafajna-útfalui 30, Bíró János örvéni 30, Kocsis József kis-szántói 40, Nyikos Sándor pusztatoldi 30, Szalay Pál hegyköz-pályi 30, Zagyva Gyula pelbárhidai 30, Hideg József tornyos-pálcai 30, Keresztesi Sándor nyirmadai 40, Kézi András kékesi 30, Marton Gyula mihálydii 30, Molnár Mihály vajai 30, Varga Károly halmi 30, Melegh Albert köszeg-remetei 40, Buzás Lajos ér-endrédi 40, Uray József csomaközi 50, Sipos János belényes-ujlaki 60, Dóka Imre tiszakörödi 40 és Pásztor Károly gacsályi lelkész 50 frt.

A segélyek kiosztása után következett a kongrua ügye. *Kenessey* Béla előadó felolvassa a közalapi bizottságnak ide vonatkozó jelentését. E szerint a bizottság elrendelte a jelentő ívek kitöltését, de a mint azok alapján a bizottság az ügyet tárgyalni kezdte, kitünt, hogy egységes s minden felületességet kizáró munkálatot azokból nem lehet készíteni. Elrendelte tehát az adatok újabb beszerzését. Ezek csak ezelőtt pár héttel érkeztek a bizottsághoz és előre lehetett látni, hogy erre a konventre a nagy anyagot nem lehet feldolgozni. Azt indítványozza tehát a bizottság, hogy ennek az ügynek a tárgyalására rendkívüli ülések tartását határozza el a konvent.

Czike Lajos megnyugszik a halasztásban. Egy indítványt tesz azonban, mely szoros összefüggésben áll ezzel az ügygel.

Mindenki tudja azt, hogy milyen kívánatos volt

nekünk a kongrua-törvény, mely a fizetések kiegészítéséről szól, de a mi lelkészeink, egyházaink közül vajmi kevesen tudják azt, hogy mennyi munkába, mennyi fáradságba került annak megvalósítása. De ha az egyházak és lelkészek olykor-olykor türelmetlenek voltak is, mindig bizalommal tekintettek azokra, kiknek kezében ez a fontos ügy le volt téve. A konvent elnökét épen a konvent bizta meg azzal, hogy saját hatáskörében tegyen meg mindent, a mit csak meg tehet a fizetések kiegészítésére. Épen ezért megdöbbenve és felháborodással értesült a lapokból, hogy a legközelebbi időben egyes képviselők alkalmat vettek maguknak arra, hogy midőn a mi elnökünk a mi képviselőtünkben beszélt a házban, ellene durva támadást intézzenek, vagy legalább is oly magaviseletet tanúsítottak vele szemben, mely minket reformátusokat sért első sorban. Nem akar itt politikai jeleneteket előidézni, de nem hagyhatja ezeket a dolgokat szó nélkül és azért indítványozza: mondjon a konvent hálás köszönetet az elnöknek eddigi nemes, odaadó, önzetlen fáradozásáért és kérje fel őt továbbra is hasonló buzgó munkálkodásra.

A konvent tagjai általános eljenzéssel fogadták *Czike* Lajos szavait.

Tisza Kálmán azt hiszi, hogy a konvent általános helyeslése, melylyel az előtte szóló szavait fogadta, neki igen szép elégtétel s épen azért úgy gondolja, hogy az indítványnak jegyzőkönyvezése el is maradhat.

Szász Károly annak a nézetének ad kifejezést, hogy *Tisza* Kálmánnak bármikor lehet jegyzőkönyvi köszönetet nyilvánítani, olyannyira se szeri, se száma az érdemeinek. Ragadja meg hát ezt a kínálkozó alkalmat a konvent, vegye jegyzőkönyvbe a köszönetnyilvánítást. (Helyeslés.)

Tisza újabb tiltakozása után *György* Endre szólott a szokásról az ily jegyzőkönyvi nyilatkozatok tekintetében. Dicséri azoknak a nagy reformátusoknak az elévülhetetlen érdemeit, a kik a kormányhatalmat a protestantizmus javára, a kongrua megbeszélésére használták fel, mint *Tisza* és *Bánffy*, Ezek az érdemek akkorak — szolt végül — hogy ily apró jegyzőkönyvi köszönetnyilvánítások szükségtelenek.

Most újból *Tisza* Kálmán szólalt fel a jegyzőkönyvezés ellen, hangsúlyozván, hogy az ő képviselőházi felszólalása kötelesség volt, tehát nem érdem.

Zajos eljenzéssel fogadták *Tiszának* ezt a vallomását s belenyugodtak a szóbeli megköszönésbe. A konvent elfogadta a közalapi végrehajtó bizottság javaslatát, megbizta az elnökséget, hogy érintkezve a bizottsággal, a kellő időben hívja össze a konventet.

Petri Elek a gyámintézeti végrehajtóbizottság jelentését olvassa. E szerint az 1898. évi járulék 91.661 frt. Ebből befizettek 69.438 forintot, hátralék 22.223 forint, ehhez jön még az 1897. évről 3690 frt. Ez a tetemes hátralék onnan származik, hogy egyfelől a múlt évben sok elemi csapás érte az országot és a legtöbb helyen nem volt kielégítő a termés, másfelől pedig az is igaz, hogy igen sok egyházmegye nem fordított kellő gondot a járulékok behajtására. Erdélyben vannak egyházmegyék, hol a múlt évről egyetlen krajcárt se fizettek. Indítványozza a bizottság:

1. hogy az esperesek utolsó esetben végrehajtás és fegyelmi vizsgálat elrendelése által hassanak oda, hogy a hátralékok megszűnjenek.

2. hogy a segélyekből mindenkor vonják le a gyámintézeti tartozásokat,

3. az esperesek tegyenek jelentést eljárásukról, mit a hátralék ügyében foganatosítottak,

4. minthogy a földhitelintézet 1900-tól kezdve korona értékben fog számolni, rendelje el a konvent a korona értékekben való kiszámítást.

A gyámintézet jelenlegi vagyona: 423.192 frt 62 kr. Árvák s özvegyek segélyezésére 1898-ban fordított: 11.297 frtot és pedig segélyezett 49 özvegyet 88 árvát, jelenleg segélyezni kell 76 özvegyet, 105 árvát, melyre 20.382 frt 85 kr fedezet kell.

A költségvetést 121.455 forint bevétellel és 21.872 forint kiadással, 99.582 frt 37 kr évi maradvánnyal kéri előirányoztatni. Továbbá tekintettel arra, hogy az özvegyek és árvák száma minden évben nő és így elkövetkezik és pedig 5—10 év alatt, az az idő, mikor a gyámintézet jövedelme nem lesz képes fedezni a szükségletet: kér a bizottság a konventtől 100.000 frt segélyt: 25 ezer forint évi részletekben.

Gróf Dégenfeld József csak a szükség tényleges beálltakor hajlandó a kért százezer forintot megadni. *Szász Károly* szerint a szükség még ma nem állott be, de ki van számítva, hogy 1905-ben beáll és akkor már késő lesz kérni a fedezetet, mert a konvent százezer frtot nem adhat ki oly könnyen. *Gróf Tisza István* sem szavazza meg a kért összeget, mert a számítás nem biztos s esetleg csak tíz év múlva következik be az az állapot, hogy az intézet nem fedezheti szükségleteit. *Molnár Béla* a bizottság álláspontját védi. A számok igazolják, hogy beáll a csőd. A múlt évi szükséglet tizenegyezer volt, az idei húszezer, ha ez tíz évig így megy, oly helyzet áll elő, melylyel nem bír a konvent. *Fejes István* megadja a százezer frtot. Ő egy nap alatt (?) kiszámította azt a matematikusok 600 frtért számítottak ki az intézetnek. Az intézet megalkításakor is aggodalmi voltak a számításokat illetőleg. De meghajlott, mert azt mondták, hogy ez a tudomány. *Szél Kálmán* szerint nem a számításban volt a hiba, hanem abban, hogy a számítás ellenére nem öt év múlva, hanem azonnal megkezdték a segélyezést, azzal az elhatározással, hogy ha szükség áll be, segíteni fog a konvent. A szükség még nem állott be és így nem szavazza meg a segélyt. A konvent szavattöbbséggel a kért összeget megszavazta.

A nyugdíjintézet felállítása iránt benyújtott kérvények tárgyalásába nem bocsátkozott a konvent.

Április 12-én a jegyzőkönyv hitelesítése után *György Endre* előadó terjesztette elő a *tőke-segély* kiosztása céljából kiküldött bizottság jelentését. E szerint eddig kapott az *erdélyi kerületből* 54 egyház: 5659 forint; a *dunamelléki kerületből* 21 egyház: 3925 frt; a *dunántúli kerületből* 59 egyház: 4436 frt; a *tiszáninneri kerületből* 48 egyház: 3469 frt; a *tiszántúli kerületből* 52 egyház: 6739 frt évi segélyt és így összesen: 25.028 frtot. Jelenleg be van jelentve 104 egyház kérvénye, de a bizottság most csak a következő egyházakat ajánlja segélyezésre és a segélyeknek megfelelő kölcsönökben való részesítésre:

Az *erdélyi kerületből* Locsád 100 frt, Ugra 200 frt, N.-Teremi 100 frt, Oláh-Ujfalu 50 frt, Ilosva 75 frt, Szász-Bresse 100 frt, Játó-telke 40 frt, Mikefalva 100 frt. Összesen 915 frt.

A *dunamelléki kerületből* Acsut 150 frt, Szabadka 350 frt, Nyém 25 frt, Eresi 50 frt, V.-Hartyán 100 frt, Felesut 86 frt. Összesen 761 frt.

A *dunántúli kerületből* Berhida 50 frt, Néle 50 frt, F.-Gyarmat 100 frt, A.-Fegyvernek 40 frt, B.-Kis-Szöllős 50 frt, B.-Kövesd 30 frt, K.-Mánya 40 frt, Réthel (Pozsony megye) 100 frt, Csicsó 50 frt,

Kapos-Mérő-Galambok 40 frt, Veszprém 100 frt, Nóróp 50 frt, G.-Verekény 40 frt. Összesen 890 frt.

A *tiszáninneri kerületből* Vodma 75 frt, Felső-Barcika 125 frt, Komlós 15 frt, Kér 25 frt, Benkő-Ujfalu 12 frt, Andornok 25 frt, Mártonfalva 50 frt, Komjáti 50 frt, Jenke 200 frt, Aranyos 75 frt, Vásárhely 75 frt, Vassa 60 frt, Beleg 92 frt. Összesen 949 frt.

A *tiszántúli kerületből* Resica 180 frt, Nyir-Acsád 50 frt, Badaló 80 frt, Nagy-Szöllős 150 frt, Bökény 80 frt, Kis-Peleske 100 frt, N.-Géc 80 frt, Dara 25 frt, Gálos-Petri 100 frt, Anarcs 50 frt, Feketető 50 frt, Pankota 65 frt, Péterszeg 150 frt, Tamásváralja 150 frt. Összesen 1310 frt.

Ezekon kívül Abód és Megyeresnek 500—500 frtot és a készletből még fenmaradó 80 frtot Felesutnak és így a főösszeget: 4859 frtban kéri megállapítani.

Indítványozza továbbá a bizottság, hogy tekintettel azoknak a kérvényezőknak nagy számára, kiket jelenleg a konvent nem segélyezhet, de a kiknek kérvényeik már a konventhez fel vannak terjesztve, mondja ki a konvent: az 1902-dik esztendeig tökesegélyért folyomódó és azután érkező kérvényeket nem fogad el és ilyen értelemben való eljárásra utasítsa a kerületeket.

A konvent a bizottság javaslatát elfogadta.

Szabó János esperes előterjeszti a *missiói bizottság* jelentését. Ebből a jelentésből kitűnik, hogy a konvent pénztárából missiói célokra a *dunamelléki kerület* kapott 4250 frtot, a *dunántúli* 3850 frtot, a *tiszáninneri* 3200 frtot, a *tiszántúli* 6180 frtot, az erdélyi és román missió pedig 6400 frtot. Összesen 23.888 frtot. Ebből új segély 1350 frt.

Sass Béla előterjeszti a tanügyi bizottság jelentését. Ennek keretében jelenti, hogy a konvent múlt évi útastása szerint a tanítói 15 krajcáros nyugdíjpótlékok eltörlését és a református kántor-tanítók összes és így kántori jövedelmeik után is járó nyugdíjösszeg kiutalását a vallás- és közoktatásügyi miniszternél kérelmezte. A miniszter most leiratában arról értesíti a konventet, hogy az országos tanítói nyugdíj- és gyámalapba felvett tanítók elé járó tankötelesek után szedendő 15 krajcáros járulékok eltörlését már régebben tervbe vette, de az iránt majd csak az 1891. évi XLIII. t.-c. 13. §-a szerint 1891. évre elkészítendő nyugdíjalap állapotát pontosan feltüntető mérleg birtokában tehet lépéseket az esetre, ha a mérleg ezen évi 240.000 frt bevételkép számításba vett jövedelmi forrás mellőzését megengedi, vagy pedig azt más forrásból származó jövedelemmel pótolhatja. Addig is azonban már az 1896. évi 48.869. számú rendeletével ezen járulékoknak egy általános összegben való megfizetését engedélyezte; a fizetési kötelezettséget pedig az 1896—97-iki tanévtől kezdve csak a mindennapi tankötelesek után állapította meg. A kántortanítóknak az országos tanítói nyugdíj- és gyámalapból kántori jövedelmeik után is járó végellátásra vonatkozó kérvényre pedig úgy intézkedett a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy az 1875. évi XXXIII. t.-c. 1., 2. 3. §-ainak és az 1891-ik évi XLIII. 1. §-ának tekintetbevételével, melyek szerint kántortanítóknak a nyugdíjat csak azon összeg erejéig lehet biztosítani, a mely mértékben tanítói funkciókat végeznek, a kérésnek csak akkor tehetnek eleget, ha a kántortanítói állomás egész illetménye tisztán tanítói fizetékép biztosítható és a kántortanítók, kántori teendőkért ezenfelül külön díjazásban részesülnének. E miniszteri leiratra vonatkozólag a bizottság indítványozza:

Mondja ki az egyetemes konvent, hogy kántortanítóink nyugdíjalapjaul szolgálható összes javadalmaik-

nak azon tétélei, a melyek kifejezetten s a dolog természetéből következőleg a tanításért vagy pedig kántori teendők ellátásért járnak, például tandíj, stóla elkülönítendők és az együttes javadalomnak így fenmaradt $\frac{2}{3}$ -ad része tanítói, $\frac{1}{3}$ része pedig kántori fizetésnek tekintessék és a jelen határozatot a vallás- és közoktatásügyi miniszternek azzal a kérelemmel hozza tudomására, hogy ezt a határozatot, az ez után és a már eddig megszandó kántortanítói fizetéseknél irányadóul venni sziveskedjék.

Fejes István, Antal Gábor, Tisza Kálmán hozzászólása után a konvent, miután ez ügyben némely egyházkerület már másképp intézkedett, meg fogja hallgatni az egyházkerületeket.

A középiskoláknak engedélyezett államszegélyekről referált ezután Sass Béla.

A vallástanításügyi szakelőadó jelentésének tárgyalása után a konvent a hitoktatás ügyében a következő határozatot hozta.

Az állami és községi elemi iskolákban a vallástanítás nyilvántartására az egyházkerületeket az ez idő szerint hiányos vallásoktatásra vonatkozó adatoknak megküldése mellett, fölhívja azzal, hogy az egyházkerületek a beérkezett s általuk még beszerzendő adatok alapján az egyházi törvény azon intézkedésének, melylyel az elemi iskolai vallástanításról való gondoskodást a presbiteriumok feladatává teszi, érvényt szerezzenek, az esperesek egyházi látogatásaik alkalmával a vallást és énektanítást is ellenőrizzék, a presbiteriumok figyelmét hívják fel arra, hogy a hitoktatásért az állam és a községek, a hol még nincs meg, a külön hitoktatói díj folyósítása iránt a lépéseket tegyék meg; az egyházkerületekre minden évben tegyenek jelentést, az egyházkerületek pedig ide vonatkozó határozataikat tudomásvétel végett jelentsék be. A középiskolai vallás-oktatásra nézve a beérkezett adatokat a még be nem érkezett adatok beszerzése végett szintén leküldi az egyházkerületekre és pedig azon községekből, melyekben nincsenek lelkészeink, ez adatokat az illető tanintézetek igazgatóságától kérjék be, hívják fel az egyházmegyéket, hogy azon helyekről, hol külön hitoktatói állás szervezése mutatkoznék szükségesnek, az illető egyházak meghallgatásával tegyenek indokolt előterjesztést s az egyházkerületek azt elbírálvá, mutassák ki: mily mértékben járulnának a hitoktatói állás költségeinek fedezéséhez az illető egyházak, egyházmegyék és egyházkerületek és mily mértékben volna igénybe veendő az egyetemes egyház segélye, végül utasítja a vallásügyi szakelőadót, hogy a vallástanítási tanterv revíziójára nézve, bekérven az illetékes tanférfiak véleményeit, a jövő gyűlésre tegyen javaslatot, különös tekintettel arra, hogy a nem református tanintézetek leg többjében a vallástanítás csak összevonással és kisebb óraszámmal végezhető.

A tanügyi bizottság jelentésében felemlíti, hogy a tanárok nem minden iskolánál teszik le a hivatalos esküt.

A konvent határozatilag kimondja: hivassanak fel a kerületek, hogy vizsgálják meg, működik-e gymnasiu- maikban olyan tanár, a ki még nem tett esküt és ha akad ilyen, hívják fel eskütételre.

Április 13-án, a jegyzőkönyv hitelesítése után, Radácsi György referálja a tanügyi bizottság jegyzőkönyveit.

A református tanítók országos egyesülete a végett folyamodik az egyetemes konventhez, hogy ez megfontolva a régi kálvinista szellem, hitbuzgóság és hagyományos egyháziasság szembeszökő s mind fenyegetőbb

jelek által igazolt hanyatlását: egész tekintélyével hasson oda, hogy a vallás-erkölcsi élet figyelmesebb ápolása s a vallásoktatás és kultusz javítása, mint legfőbb tényezők és orvosszerek által, a mutatkozó veszedelem idejekorán elháríttassék. E végre egy határozati javaslatot terjeszt a konvent elé.

A konvent, a tanügyi bizottság ajánlatára, a tanítók országos egyesületének erre az elismerésre méltó felterjesztésére határozza: adassék ki a felterjesztés a népiskolai és vallás-oktatási ügyek szakelőadóinak, de ugyanakkor felhívja erre az *Enekes-könyv* átnézésére és megújítására kiküldött bizottság figyelmét is.

A tiszántúli kerület kéri a konventet, hogy miután vannak egyházak, melyeknek tagjai állami adójuk 100—200°/o-át fizetik egyházi adóba s a tanítói korpótlékokat így sem tudják fedezni: tegyen felterjesztést a miniszterhez, hogy mint a községi iskolákra nézve törvényben állapított meg a teherviselés azon mérve, mely teher mellett a korpótlék az illető iskolafentartó községek részére biztosíttatik: a teherviselés ezen mérve az egyházakra is állapíttassék meg.

A bizottság javasolja, hogy a konvent keresse meg a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a korpótlék engedélyezésénél az egyház főhatóságának ajánlatát fontolja meg.

A konvent ilyen értelemben határozott.

Ugyancsak a tanítói korpótlék ügyében a református tanítók országos egyesülete kérelemmel járul a konventhez és abban, miután felpanaszolja, hogy a törvényben biztosított korpótlékaik sok helyen ki nem utaltattak s e miatt magukat csalódottaknak és jogaikban megsértetteknek érzik: bizodalommal kérik, hogy a konvent a maga bölcsességével találja meg a tanítói korpótlékok haladéktalan kiutalásának módozatait; mert ez a tühretelen helyzet csak arra való, hogy *elhintse a viszálykodás magvát az egyházak és tanítók között* és siettesse annak a végnek elérézését, midőn *az iskolák leszakadnak az egyház testéről és pedig talán előbb, mint azt a ref. egyház életérdekei kívánatossá tennék.*

A konvent a következőleg határozott:

A tiszántúli egyházkerületnek ebben az ügyben beadott kérelmére hozott határozattal az országos református tanító-egyesület kérvényét is elintézettnak tekinti a konvent. De egyszersmind kifejezi azt a reményét, hogy a folyamodó tanító-egyesület minden tagja az egyház iránt érzett s az egyesület által is épen most hangoztatott szeretetével nyugodtan fogja bevárni a korpótlékok kérdésének lebonyolítását.

Radácsi György olvassa a tanügyi bizottságnak a tanítóhiányt feltűntető jelentését.

Üres tanítói állomás volt 1897-ben összesen 295; az üresedés oka főrészből a csekély fizetés. 1868 óta összesen 413 tanítói állomás szűnt meg szegénység, növendékhiány, lelkésztanítósággá alakulás, főképp pedig az iskoláknak községivé vagy államivá tétele miatt. Lelkésztanítóság van 44, községi iskola helyettesíti a megszűnt felekezeti 112 helyen, állami iskola 226 helyen. Tanítói állomást kellene még szervezni az orsz. törvény értelmében összesen 379 helyen, a miből az egyház csak 54-et képes felállítani, nem képes felállítani 325-öt.

A fizetések a megszűnt tanítói állomásokon 30—150 frtig haladtak, az új tanítói állomásokon (1868—1897-ig) a fizetések legnagyobb részben javultak s átlag 300—800 frt között váltakoznak.

A konvent felhívja az egyházkerületeket: hassanak oda, hogy a kebelőkben levő gyülekezetek, a hol csak

lehet saját erejükkel, vagy pedig az államsegély igénybevételevel, töltsék be az üres állomásokat. A nagymérvű tanítóhiány lehető megszüntetése végett felkéri a közoktatásügyi kormányt, hogy a tanítóképzőkbe való bejuthatást nagyobb és nagyobb jótétemények által minél nagyobb számú ifjúra nézve tegye lehetővé s ugyanabból a célból alapítványok tételére hívja fel a kerületet is, hogy ilyen módon a tanítóhiány mielőbb megszűnjék.

A *közjogi bizottság* előterjesztéseit *Molnár Béla* ismertette. E jelentések közül érdekesebb a dunamelléki egyházkerület fölterjesztése, a mely orvoslást kér az ellen, hogy az evangélikusok kisebb egyházi adó ígéréssel áttérésre csábítsák a reformátusokat. A közjogi bizottság azt proponálja, mondja ki a konvent, hogy a reformátusok kitérése csak akkor fogadandó el, ha meggyőződésük viszi rá, s nem a nagyobb egyházi adó alól való kibuvás, Javasolja továbbá, hívja föl a konvent a két felekezet együttes bizottságát a geresdi egyezség revidálására *Degenfeld József* gróf csak egyszerű föl szólítást óhajtana intéztetni az evangélikusokhoz, hogy ne halászsának a reformátusok között. Együttal meg lehetne tenni a kezdeményező lépéseket új egyezség kötésére. *Fejes István* és *Szilágyi Dezső* rövid föl szólalása után a konvent *Degenfeld* gróf indítványa értelmében döntött.

A *közgazgatási bizottság* jelentését *Bartha Lajos* adta elő. Itt hosszabb vitát idézett föl a tiszániméni egyházkerület fölterjesztése a rendkívüli egyházi adó kivétele dolgában. Az a kérdés merült föl ugyanis, hogy az egyház terhei épúgy érik-e az új hiveket, mint a régieket. *Tisza István* gróf annak a véleményének ad kifejezést, hogy az egyházba belépett hívőt az egyházközségnek minden főnálló terhe, így adóssága és kötelezettsége a régi hivel egyforma arányban terheli. *Szilágyi Dezső* szerint ezt a kérdést nem lehet oly könnyen elbírálni. Legjobb volna, ha most visszaútasítanák a bizottsághoz s majd a rendkívüli konventen foglalkoznak vele.

Degenfeld József gróf, *Bánffy Dezső* báró, *Tisza Kálmán* és *Szilágyi Dezső* ismételt föl szólalása után a konvent kimondta, hogy a kérdést fölveszi a zsinati tárgyak közé.

Ezekon kívül érdekes tárgya volt még a konventnek a tiszántúli kerületnek az a felterjesztése, melyben arra kéri a konventet, hogy a munkások és cselédek *vasárnapi munkaszünete* érdekében tegyen lépéseket a miniszternél. Erre a felterjesztésre az adott alkalmat, hogy különösen *Szabolcsmegyében* a más vallású földbirtokosok vasárnapi munkára kényszerítették a cselédek és mezei munkásokat.

A konvent határozatilag kimondja, hogy most nem kíván ennek az ügynek bővebb tárgyalásába boecátkozni.

Több jelentéktelenebb ügy elintézése után a konvent délután egy órakor *Tisza Kálmán* és az elnökök elttetésével befejezte ülését.

Az erdélyi püspökválasztás.

Kolozsvár, 1899. április 18.

Nagytiszteletű szerkesztőség! Megigértük volt, hogy ha ezen is túl estünk, az erdélyi püspökválasztás lefolyásáról s eredményéről tudósítást küldünk a „Debr. Prot. Lap“ számára.

A feltétel immár teljesítve van. Az erdélyi református egyház püspöki széke többé nem üres; az „új csapásokat“ tört . . . de élete végén meghosszabodott

árnyakkal körül vett s saját szavai szerint: pihenni vágyó“ Szász Domokos örökségét egy élete java-korában levő olyan férfiú vette át, a kiben — a mi hitünk szerint — mind közelebről az erdélyi egyházkerület, mind távolabbról a magyar kálvinizmus bizvást fel fogja találni azt a fáradhatatlan, hitben s elvekben szilárd, meggyőződésben határozott, tudásban és szeretetben fennszárnyaló, következetes s ott, a hol kell, magát mérséklenni tudó, törvényt és alkotmányt tisztelő, modorra nézve concilians, de egyszersmind tette kész kormányzót, ki saját egyéni súlya s minden pártoskodástól intakt férfiúi jelleménél fogva ez idő szerint kétségtelenül egyike azon keveseknek, kik az utóbbi időkben előállott ellentéteket kibékíteni s a szenvedélyek magasan csapkodó hullámaint elsimitani nemcsak komolyan akarják, de arra egyáltalán képesek is. Mert az erdélyi egyházkerületnek jelenleg ilyen püspökre van szüksége s az a „continuitás“, mely ma Erdélyben szálló igévé vált s mint valami dodonai orakulum hangzik egyik bérctől a másikig, tartalmat csakis olyan munka-programm megvalósításában nyerhet, mely az évszázados történelmi fejlemények alapján állva egyetemes hazai törvényeink keretébe kész mindazon követelményeket bőlesen beillesztene, melyek elől immár, mint az egyetemesség s a vállvetett munkára hivatott egészenek egyik része, többé az erdélyi kerület is ki nem térhet. S ha nem eszalkozunk, Erdély újonnan választott püspöke ilyen programot vall a magáénak s hogy ezt megvalósítani tudni s akarni fogja is, arra nézve legbiztosabb zálogul éppen azok a kiváló egyéni jellemvonások szolgálnak, melyekre, mint az új püspök sajátos lelki tulajdonaira, fentebb rámutattunk. De ezenkívül is sok és nagy feladatok várnak ő reá, melyeknek elősorolására mi most csak azért nem vállalkozunk, mert ezeknek egy része ott van már magának a püspöknek remek beszédében, másik része pedig ott fog lenni az erdélyi lelkészi státus közérzetének ama megnyilatkozásában, melynek erőszakos elnyomása a múltban nem volt jogos s a jövőben nem lenne tanácsos. Felesleges, sőt talán hiba volna most e kérdések fejtegetésébe mélyebben beleboecátkozni, avagy gondolatainkat jobban megvilágosítani. Azt hisszük, megért minket, a ki akar . . . egyebekkel szemben pedig egy francia közmondásra hivatkozunk, mely szerint: „Il n'est pire aveugle que celui qui ne veut pas voir!“ S ezen kívül csak annyit mondunk, hogy az erdélyi lelkészi státus e tekintetben is sokat vár, sokat remél új püspökétől. S mi azt hisszük, reménye nem lesz hiábavaló.

De „túróra szarka, túróra“ mondaná most a jó öreg Dugonics! Hogy folyt hát le az az erdélyi püspökválasztás?

Folyó hó 18-án az ev. ref. theol. fakultás dísztermét jóval a gyűlés megnyitása előtt zsúfolásig megtöltötték az egyházkerületi képviselők. Képviselve volt a kerület papsága, a tanári kar s a világi előkelőségek, köztök a Bánffyak, Bethlenek, Barcsayak, Kemények, Wesselényiek, Zeyek stb. stb. Az orsz. képviselők közül megjelentek Barcsay Domokos, Bartha Miklós, Gróf Bethlen Balázs, Fejérváry Károly, Kabos Ferenc, Sándor József, Simó Lajos, Székely György, Zeyk Gábor. A karzatot hölgyközönség foglalta el. A püspökjelöltek közül csak *Dr. Bartók György* volt jelen, kire, mint kerületi főjegyzőre s püspökhelyettesre az a kötelesség várt, hogy a közgyűlést megelőző imát elmondja. A másik két püspökjelölt: *Bartha Lajos* és *Szász Gerő* nem jelent meg a gyűlésen.

¹/₄11-kor lépett be *Bánffy Dezső* báró főgondnok

a terembe, fekete kabátján a Szent István-rend himzett csillagjelvényeivel. Viharos éljenzés és taps zúgott fel a teremben, mely percekig eltartott s lassan-lassan esillapult le.

Ekkor *dr. Bartók György* lépett a szószékbe s gyönyörű imát mondott.

Aztán *báró Bánffy Dezső* rövid beszéddel megnyitotta a közgyűlést. Az elnöktől jobbra Báró Kemény Kálmán és Zeyk Dániel főgondnokok, balra pedig Gróf Bánffy György, Simó Lajos főgondnokok foglaltak helyet.

Báró Bánffy meleg szavakban emlékezett meg az elhunyt Szász Domokos püspök érdemeiről. Megjegyzi, hogy ennek a közgyűlésnek nem feladata kellően méltatni ama nagy érdemeket, de erről is gondoskodni fognak annak idején. Óhajtja, hogy a választás eredménye általános megnyugvásra találjon. Kívánatosnak tartja továbbá, hogy az újonnan választandó püspök olyan legyen, a ki biztosítsa a létre hozott alkotások tovább fejlesztését.

Több rendbeli kisebb jelentőségű intézkedés megtétele után aztán elrendeli a titkos szavazást, mely $\frac{1}{2}$ 12 óra után ért véget. Pontban 12 órakor hirdette ki az eredményt, mely szerint beadatott összesen 261 szavazatot. Ezekből kapott

Dr. Bartók György 122-öt,
Szász Gerő 87-et,
Bartha Lajos 52-öt.

E szerint általános többséget egyik jelölt sem kapván. Dr. Bartók György és Szász Gerő között új szavazás lesz. A második szavazás 1 órakor végződött és nyomban következett a szavazatok összeszámlálása (Báró Bánffy és a 3 püspökjelölt egyik szavazásban sem vett részt).

Izgalmas érdeklődés kísérte a szavazó lapok számlálását. Rebesgették, hogy a Bartha-párt nagy része a második szavazásnál egy paktum szerint Szász Gerőhöz csatlakozik s e miatt kétségesnek látszott az eredmény. Sűrű csoport képződött az elnöki asztal körül. Többen folyvást írták, számították a cédulákat s egyszer csak felhangzott az asztal mellől:

Eljen Bartók György!

Ekkor már megvolt a többség.

Báró Bánffy Dezső $\frac{1}{2}$ 2-kor hirdette ki a 2-ik s most már döntő szavazás eredményét.

Beadatott összesen 255 szavazatot. Ebből kapott dr. Bartók György 145-öt, Szász Gerő pedig 110 szavazatot.

Zajos éljenzés töltötte be a termet, mely félbeszakasztotta az elnöki enuntiatiót. Végre báró Bánffy Dezső kihirdette:

„Dr. Bartók Györgyöt az erdélyi ref. egyházkerület megválasztott püspökének nyilvánítom“.

Mikor az éljenzés lecsillapult, az elnök hozzátette, hogy a választás eredménye a vallás- és közoktatásügyi miniszter útján a Felsőbíró úrnak elé fog terjesztetni!

Most egy 3 tagú küldöttség ment az új püspökért, ki mikor megérkezett, br. Bánffy Dezső üdvözölte meleg szavakban; mire dr. Bartók a következő szép beszédben válaszolt:

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!
Nagyméltóságú Elnök Ur!

Hálás érzelmekkel veszem a nagyméltóságú elnök úrnak hozzám intézett szívélyes üdvözlő szavait és köszönetet mondok a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésnek e reám nézve legmagasabb kitüntetésért,

melylyel engemet e pillanatban kegyesen megtisztelni méltóztatott.

Ha elgondolom, hogy néhány hónap leforgása alatt most immár másod ízben fordul felém a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésnek kitüntető bizalma, melylyel az erőtelent annyi kiváló munkása között az első sorába állította, aggodalommal, félelemmel kérdezem magamtól, vajjon e kitüntető bizalommal és e bizalom által reám ruházott feladatok nagyságával erőim és tehetségeim arányban állanak-e? Vajjon a munkát, a melyet reám bízott, a várakozásnak megfelelően elvégezni képes leszek-e?

Aggodalmam még inkább fokozódik, ha rátekintek a püspöki székre, a melyből annyi kiváló s fényes talentumokkal gazdagon megáldott apostoli férfiú vezette egyházkerületünk ügyét, sokszor vész és vihar között, de mindig apostoli buzgósággal, magát meztelenül odaadással és a melyből csak inént távozott el a legnagyobbaknak egyike, kit a gondviselés, mint hajdan a prófétát Izraelbe „vasoszló“-nak rendelt vala közöttünk, hatalmassá tévén őt beszédben és cselekedetekben egyaránt.

Erdélyi egyházkerületünk néhai püspöke Szász Domokos, ki szellemének izzó munkájával örök emléket emelt magának egyházkerületünkben, midőn nagy célokot tűzött előnkbe, nehéz feladatokat hagyott reánk: *alkotásokat, intézményeket*, a melyeket én, mint az ő hivatali utóda, kegyeletes megemlékezéssel, mint drága örökséget veszek át, hogy a nekem adott erők és tehetségek mértéke szerint azoknak fenntartásáról, megőrzéséről, tovább fejlesztéséről gondoskodjam.

Érzem e feladat súlyát és nagyságát és nyilván hirdetem, hogy csak vállvetett, egyetértő, békességes munkával érhetjük el a nagy célokot, melyeket az ő magasra törekvő szelleme elénkbe tűzött.

Akár az anyagi erők gyűjtése, akár a benső hitélet fejlesztése terén, nagy feladatok várnak reánk, a melyeknek részletezésébe ez alkalommal nem bocsátkozom.

Ebben az ünnepélyes pillanatban inkább kérő és esdő szómat intézem az egyházkerület minden egyes tagjához és legelső sorban épen azokhoz a kikre egyházkerületünk főleg anyagi ügyeinek gondviselése bízott.

Az u n. világi elemnek támogatása és segítő keze nélkül a mi munkánk, a lelkipásztorok legbuzgóbb tevékenysége is csak hiába való küzködés, kárba veszett fáradság, olyan, mint az út porába hullott mag, a mely gyümölcsöt nem terem.

Erdélyi egyházkerületünk három évszázados történetében egész fényes sora vonul végig azoknak a világi nagyoknak, a kiknek nevével egyházközségeink, népiskolánk, templomaink nagy részének és főiskoláink mindenikének története szorosán és elváhatatlanul össze van, szöve.

Hiszem, sőt tudom, hogy Nagyméltóságotok és a világi elem ezt a munkát tovább akarja és fogja folytatni.

Ebben a munkában óhajtók én is részt venni. És meg vagyok győződve a felől, hogy a midőn Nagyméltóságotoknak erre támogatását kérem, a segítő kezet nem fogják megtagadni tőlem.

Hiszem a mi egyházkerületünk története az *erdélyi magyarság története*.

S hogy ez a történet a jövőben miképpen alakul, az iránt közönyös közöttünk senki sem lehet. Ezen segítő kezet kérem bizalommal, úgy a tanári, mint a

lelkészi kartól: a protestantismus egyik örökké való principiuma, szellemi életelve az, a mely nem türi meg, hogy *hit* és *tudás* egymásnak ellenségei legyenek. A protestáns papnak tudományval, a protestáns tanárnak hittell kell magát felékesíteni. Egyik sem felejtven, hogy mi választott nemzetiség, királyi papság, *szent nemzet* vagyunk.

S bár különbözök a kegyelen: lelki ajándékai és megosztva a munkakör, de egy a szellem, a mely bennünk munkálkodik s egy a cél, a melyért küzdenünk kell, hogy ekképen mint élő kövek építtessünk fel lelki házzá, *szent papsággá* és vigyünk mindnyájan áldozatokot, a melyek kedvesek Istennek, a Jézus Krisztus által.

Ezt a munkát folytassuk mindnyájan tovább buzgalommal, egyetértő szeretettel. Egyik a tanácslásban és vezérlésben, másik az anyagi erők gyűjtésében.

Egyik a tudomány kincseinek gyűjtésében és közlésében, másik a Krisztus evangéliumának prédikálásában emelje magasra a lobogót.

Vessük kezünket mindnyájan az eke szarvára és ne tekintsünk azokra, a mi mögöttünk vannak

Ne rösteljük, sőt tartsuk dicsőségnek a munkát, a mi reánk bízott: ápolni az emberi nem örökké való erkölcsi ideáljait.

A szivekben oltart emelni a nemzeti eszmények számára és hiven megőrizni atyáink hitét, a mely ezen ideálok és eszmények ősforrásához: *Istenhez* vezet, hogy tőle nemes küzdelmünkben erőt, bátorságot és bizalmat vegyünk.

Erre a munkára szentelem fel magamat. Agyamat és szívemet, testemet és lelkemet, egész életemet, hogy úgy a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésnek, valamint a legfőbb bírónak ítélete reám nézve valamiképpen kárhóztató ne legyen.

Szünni nem akaró éljenzés kísérte e beszédet.

Végül a püspöki özvegyek és árvák lakásilletménye felett határozott a közgyűlés s megállapította, hogy az évi *rendes* közgyűlés május 25-én fogja kezdetét venni.

A közgyűlés az elnök és püspök zajos éltetésével oszlott szét.

Igy ment végbe Erdélyben a püspökválasztás. Itt ugyan nem a presbiteriumok szavaztak ez alkalommal sem. Reméljük azonban, hogy ez volt az utolsó ilyen püspökválasztás. Az alkotmányrevisió napirendre tűzése most már Erdélyben is elkerülhetetlennek látszik s mindenki meg van győződve arról, hogy ilyen viszonyban a többi kerületekkel Erdély nem maradhat, mert hovatovább mind erősebben-erősebben hangzanak fel a tiltakozások, még pedig nemcsak magában Erdélyben, hanem a többi kerületekben is, melyek elől kitérni immár nem lehet.

**

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Tóth Sámuel,** a debreceni főiskola tudós theologiai tanára és a tiszántúli ref. egyházkerület nagyérdemű tiszteletbeli főjegyzője, hosszas betegség után ápril 18-ik napján hunyta le örök álmára szemeit. A halál valóban megváltás volt már az egykor erőteljes férfiúra nézve. Gyengélkedése akkor kezdődött, midőn néhány évvel ezelőtt egy konventi gyűlés alkalmával Budapesten váratlanul rosszul lett, a mely időponttól kezdve testének előbbi épsége s szellemének ébersége nem tért többé vissza, bár még

pár évig előbbi lankadatlan buzgóságával végezte sokféle terhes feladatait. Két év óta azonban erőinek rohamos csökkenése főjegyzői, levéltárnoki s utóbb tanári állásáról való lemondásra kényszerítette. A folyó tanév végével lépett volna, mint tanár, a megérdemelt nyugalomba, de mintha egész életének jellemző vonása — a szakadatlan munkásság — nem lett volna összeegyeztethető a pihenés fogalmával, mintha az ő részére e földi életben csak a nyugalom nélkül való kötelességteljesítés lett volna osztályrészül kijelölve, nem érthette meg a földi nyugalom napjait, hanem örök nyugalomra hajtotta le fejét. Halálának híre, bár nem talált senkit készületlenül, mégis széles körben mély megdöbbenést okozott. A főiskolai tanárkarok közös gyűlésében az igazgató fájdalmas részvétellel közölte a gyász hírt a tisztelő és szerető kartársak seregével. A gyűlés jegyzőkönyvben fejezte ki a nagy veszteség fölötti fájdalmát s kegyeletes megemlékezését s egyuttal intézkedett az iránt, hogy a tanárkarok képvisellete a bánatos özvegy előtt is kinyilatkoztassa őszinte részvétét, a mit Csiky Lajos akad. igazgató tolmácsolt; egyuttal a tanárkar gyászjelentést adott ki s a megboldogult koporsójára koszorút tétetett s végül felkérte *Balogh Ferenc* theol. tanárt, az elhunyt legrégibb kartársát és barátját, hogy a tanárkar nevében búcsú-beszédet mondjon a sírnál. Az egyházkerületi elnökség is gyászjelentést adott ki nagyérdemű főjegyzője haláláról. A temetés nagy részvét mellett ment végbe ápril 20-án délután. Jelen voltak az egyházkerület képviselétében *Kiss Áron* püspök, gróf *Degenfeld* József főgondnok, *Szabó* János, *Dávidházy* János, *Nagy* István, *Sütő* Kálmán esperesek, *Zsigmond* Sándor egyházkerületi főjegyző, *Erőss* Lajos p.-ladányi, *Bakóczy* János h.-bőszörményi, *Pap* Imre h.-m.-vásárhelyi lelkészek, a debreceni lelkészek közül *Némethy* Lajos és *K. Tóth* Kálmán; a tiszántúli egyházkerületből *Radácsi* György s.-pataki theol. tanár és egyházkerületi főjegyző; az erdélyi egyházkerületből *Désy* Gyula esperes és *Kenessey* Béla kolozsvári theol. tanár, *Dóczi* Imre, egyh. ker. gymn. felügyelő. *Géresi* Kálmán, tanker. főigazg., az összes főisk. tanárok, *Butykay* Boldizsár és *Csemetey* Károly tanárok a h.-bőszörményi gymnasium képviselétében. *Lengyel* Imre egyházmegyei gondnok, *Simonffy* Imre polgármester, e. főgondnok s a városi tanács, a helybeli tanintézetek tanárai és tanítói közül számosan, *Bernáth* Elemér kir. táblai elnök, *Szell* Farkas és *Szegheő* tanácselnökök, *Csath* Zsigmond postafőnök, az ügyvédi, bírói s más testületek számos tagja s Debrecen város egész értelmisége és a főiskolai, különösen a theologiai tanuló ifjúság. A gyász szertartás a háznál a főiskolai énekkar által előadott darab után a nagytemplomban folyt le, hol *Dicsőfi* József mondott megható imát s az életrajzi adatok szokásos felolvasása után igen tartalmas és szép beszédet, találónan méltatva az elhunyt férfiú kiváló érdemeit. Impozáns menet kísérte ki sírjái az elköltözöttet, a hol *Balogh* Ferenc szólt melegen és lelkesen az elhunyt érdemeiről s búcsuzott el tőle a kartársak nevében. A theol. ifjúság részéről *Bogdán* Lajos szenior mondott bensőséggel teljes, hálás búcsuzót a szerető és szeretett tanár koporsója felett. — Nyugodjék a hű munkás és nemes szívű emberbarát csöndesen s örködjék felette a hálás kegyelet és a jók emlékezete!

— **Köszönetnyilvánítás.** Boldogult férjem elhunytá és temetése alkalmából a kegyeletnek és részvétnek megható, megtisztelő és vigasztaló nyilatkozataiért fogadják az illető mélyen tisztelt hatóságok, testületek, küldött-

ségek, családok és egyesek, a főiskolai nagytiszt. és tek. tanárkar, a nemes tanuló ifjúság és énekkara, valamint a nagy közönség a magam és gyászoló családom hálás köszönetét. *Özvegy Tóth Sámuelné.*

— **Apró hírek.** *Sáfrány Lajos*, főiskolánk nem régen kitűnő növendéke, a ki Budapesten közelébb a classica-philológiából tanári alapvizsgálatot tett, e nem-beli tanulmányainak kiegészítése végett a folyó tanév második semesterére a müncheni egyetemre iratkozott be és ott többek között a híres Christet, Furtwänglert és Iwan Müllert hallgatja. — **A nagy-szalontai ev. ref. egyházmegye** a világi tanácsbíróvá választott ifju Tisza Kálmán helyére aljegyzőül 56 szavazatból 40 szavazattal Sütő Antal n.-szalontai gözmalmi igazgatót választotta meg. Kiváló buzgósága, lelkes és munkás egyént ért az egyházmegye kitüntető bizalma, ki a reá várakozó köteleességeknek egész lelkesedéssel fog meg-felelni.

— **Gyermek istenitisztelet** volt az elmúlt vasárnap, folyó hó 16. napján délelőtt, főiskolánk oratoriu-mában. Míg a négy felsőbb gymnasiumi osztály tanulói a városi templomokba vonultak osztálytanáraik vezetése mellett, addig a négy alsó osztály párhuzamos szakaszai-nak növendékei, a kollégiumi tanszakok több tanárával együtt, az oratoriumban gyülekeztek egybe, hol az isteni-tisztelet a következő rend szerint folyt le: 1. Előjáték orgonán. 2. Kezdő ének (u. n. fennálló): 37-ik dicséret 1-ső vers. 3. Közéneklés orgonakisérettel: 123-ik dicséret 1-ső vers. 4. Könyörgés, úri ima. 5. A gyermekkar orgona-kiséret mellett énekelte a 131-ik dicséret 1-ső versét. 6. Alapige (I. Kir. 19. 20. v.), egyházi beszéd, utó-könyörgés, úri ima, adakozásra felhívás, megáldás. 7. A gyermekkar orgonakiséret mellett énekelte a 131-ik dicséret 3-ik versét. 8. Közéneklés orgonakiséret mellett: 123-ik dicséret 2-ik vers. — Az építő, hiterősítő, erkölcsi jóságra, szülei tiszteletre, szeretetre s köteleességteljesítésre serkentő egyházi beszédet *Elek Lajos* főgymn. tanár tartotta, mély hatást gyakorolva a gyermekcsereg fogékony lelkületére. Az ünnepségen részt vett főtiszt. *Kiss Aron* püspök úr is.

— **Egy lelkész ünnepeltetése.** Nagy-Szalontán f. évi március hó 26-án egy igen szép és lélekemelő ünnepély folyt le, melyről — mivel a lelkész és hivei közt szükséges benső viszonyról tesz tanúságot — örömmel adjuk a következő tudósítást: Az 1-ső, 2-ik és 3-ik temetkezési társulat, melyeknek Böszörményi Lajos n.-szalontai ev. ref. lelkész, egyh. m. tanácsbíró már 10 év óta elnöke, a 10 éves elnökség emlékére nevezett lelkészt arany bibliával és arany pecsétgyűrűvel tisztelte meg. Az arany biblia gyönyörű vörös bőrkötésben, aranyozott díszítésű kerettel bír, s két vastag kötetből áll, melyek egyike az ó-, a másika az új-szöveget foglalja magában. A szöveg remek kivitelű, pompás rajzokkal és festményekkel van díszítve. Az ünnepély lefolyása a következőleg történt: Márc. hó 26-án dél-előtti istenitisztelet után Böszörményi Lajost egy küldöttség kereste fel, arra kérve, hogy menne által velők a gymnasiumi nagy tornaacsarnokba, a hol őt már nagy számu közönség várja. A több százra menő közönség előtt Török Gyula, n.-szalontai ev. ref. tanító — mint az említett egyetek jegyzője — igen szép beszéddel üdvözölte Böszörményi Lajost, kiemelve beszédében, hogy a bibliát a lelkész iránt érzett tisztelet, a gyűrűt szeretet s a kettőt együtt az elnöknek hála jelül adják. Böszörményi Lajos erre szép és tartalmas beszédben meghatottan mondott köszönetet a nem remélt kitüntetésért. Beszéd után a nagy közönség lélekemelő érzelmek

között távozott a helyszínéről, nem feledve el egyhamar a benyomást, melyet ezen, a szív őszinte tiszteletéből származó ünnepély a lelkekre gyakorolt.

— **A vasúti kedvezményes jegyek ügye.** A tiszán-tuli ev. ref. tanáregyesületnek tervezett küldöttsége a kereskedelmi miniszterhez, ennek a szándékolt időben (e hó 5-én) Konstantinápolyban való tartózkodása miatt, egyelőre elmaradt. Az elnökség alkalmasabb időre vár, a mikor végre a deputátiót *Hegedűs Sándor* miniszter elé vezetheti. Az egyetemes tanügyi bizottságban s majd a konventen is előkerült újra a felekezeti tanárok vasúti kedvezményének a kérdése kapcsolatban főleg a minisz-terium ismételt elutasításával. A konvent *Tisza Kálmán* felszólalása után azt határozta, hogy miután direct a kereskedelemügyi miniszterhez fölterjesztést nem tehet, a közoktatásügyi miniszter pedig már két ízben nyilvánította a kérést teljesíthetetlennek, újabb fölterjesztéssel többé nem él, nehogy harmadszor is visszautasításnak legyen kitéve, hanem megbizsa az elnökséget, hogy az ügy állását kísérelje figyelemmel és kedvező alkalom esetén a kedvezményes jegyek érdekében azonnal tegye meg a szükséges lépéseket.

— **Halálozás.** *Hajdu István*, debreceni ev. ref. leánytanító folyó hó 17-én, 55 éves korában két napi szenvedés után meghalt, özvegyet és öt kiskorú árvát hagyva maga után. Folyó hó 19-én temették nagy és általános részvét mellett. A tanítói kar egyik érdemes és rokonszenves tagját veszítette el benne. Nyugodjék békében!

TARTALOM-JEGYZÉK: Tóth Sámuel, B. L. — Nézetek az ev. ref. egyház helyzetéről és teendőinkről. Ritoók Zsigmond. — Közéletünk: Az ev. ref. egyetemes konvent. — Az erdélyi püspökválasztás. ** — Különlélek.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**
Szerkesztő-társ: **Erőss Lajos.**

Pályázat

a debreceni ev. reform. egyházmegyébe kebelezett *tépei* ev. reform. *lelkészi állomására.*

Évi javadalm: a hivatalos becslés szerint 908 frt 42 kr értéket képvisel, a mely áll 60 forint készpénzből, 16 mm. 02 kg. rozs, 13 mm. 08 kg. árpa terményből, 39 hold 1124 □ öl föld, 17 sor szőlő haszon-évezetéből, 3 öl tűzifából, 8 köblös föld szántásából, 13 boglya szénából, mely ez idő szerint 130 forinttal van megváltva, apróbb szolgálmányokból és a stólából. Ez állomás tehát *másodosztályú.*

Az állomás azonnal elfoglalandó.

Pályázati határidő 1899. május 19, mely napig a minősítvénynyel s e hirdetés megjelenése után kelt, jelenlegi szolgálati bizonyítványval felszerelt kérvény Dávidházy János espereshez Kabára (u. p. helyben) küldendő.

Kelt Debrecenben, 1899. április 19.

Kiss Aron, püspök.

Pályázat.

A *karcagi* ev. ref. egyház *elemi népiskolájánál* megüresedett V-ik fiu és III-ik b) leányosztály *rendes tanítói állására* pályázat nyittatik. Javadalom egyenkent: 500 frt évi készpénz törzsfizetés és 50 frt lakbér. Évnegyedenként előre fizetve az egyházi pénztárból. Pályázhatnak ev. ref. vallásu okleveles tanítók. A meg-

választottak kötelesek a tiszántuli ev. ref. egyházkerület A) tanterve szerint a reájok bizott osztályt tanítani. Az egyháztanács fenntartja azon jogát, hogy a megválasztottakat bármely osztályban is alkalmazhatja. Egy évi sikeres működés után állandósíthatnak. Az állomások f. évi szept. 1-én mulhatlanul elfoglalandók. A kelőleg felszerelt kérvények 1899. évi május 12-ig bezárolag nyújtandók be alulírotthoz.

Karcagon, 1899. április 17-én.

1-2

Hajnal Elek,
ev. ref. lelkész, s isk. biz. elnök.

Felhívás

a segédlelkész és a theol. akadémiát végzendő lelkészjelöltekhez.

A dunántuli ev. ref. egyházkerület *belső-somogyi egyházmegyéjében*, több segéd- és helyettes lelkészre lévén szükség: az egyházmegyébe belépni akaró segédlelkészeket és végzendő theologus urakat, azon értesítéssel hívom fel az alólírottnal leendő jelentkezésre, hogy a számukra fentálló állásokat, *bármely időben* elfoglalhatják.

Tájékoztatásul szolgáljon, hogy a *belső-somogyi egyházmegyében* 64 anyaegyházunk van, melyből — ez idő szerint — három rendes lelkészi állás üresedésben áll. A segédlelkészek száma — a missiói helyettes lelkészeket nem számítva — három: tehát a leendő segédlelkészek jövőjére a helyzet feltétlenül kedvező.

Homokszentgyörgy (Somogym.), 1899. április 16.

1-2

Barakonyi Kristóf,
esperes.

Beoesini,

Portlandt és

Román cement

kőbányai disztégla

gyári képviselete.

Zsákonkénti és vagonkénti eladás. — Mindig friss szállítmány.

Elősmert legjobb cement.

(Csapó) Kölcsey-utca 3.

Iroda: Piacz-utca 41. sz.

Telefon.

Stegmüller Árpád

építésznél.

Az egyházkerületi közgyűlés tagjainak figyelmébe!

Az „Angol Királynő” című szálloda.

Kossuth-utca, a színházzal szemben.

Kényelmes, tiszta szobák. Jó, magyar konyha.

Tisztán kezelt, kitűnő italok.

Mérsékelt árak.

Tisztelettel **Hauer Bertalan.**

Köszönetnyilvánítás.

Ő Fensége Salvator Lipót főherceg udvarmesterei hivatala

Általános Asbestáru-gyár.

Ő császári és királyi Fensége Salvator Lipót Főherceg **rendkívül meg van elégedve** az asbesttalppal bélelt cipőkkel. Ő Fensége hosszabb gyalog kiránduláson használta e cipőket és érezte, hogy lábai nem fáradtak úgy el, mint más közönséges cipőknél. Küldök egy pár vadász-cipőt, hogy annak a mintájára készítsenek másikat asbesttalp béléssel, ugyanannál a cipésznél s aztán küldjék ide.

Hisszük, hogy e vadász cipők ép oly jók lesznek és ép oly megfelelők, a mint megfelelők voltak a szaloncipők.

Zagrab, 1898. július hó 8-án. **KRAHL**, huszárcapitány.

Ma yarország volt miniszterelnöke, a közigazgatási bíróság elnöke, a következőket írja:

Tisztelt Doktor ur!

Az asbestbetétű cipők kitűnőnek bizonyultak, szilárdan és puhán járok; megszűnt minden lábfájásom, úgy hogy — azt hiszem — lábbajom semmi további orvoslást nem igényel.

Szíves tanácsát köszöni

Dánoson, 1897. évi szeptember 17-én tiszteelő hiva
WEKERLE SÁNDOR.

Nincs többé lábfájás!

Óvják lábainkat hidegtől, nedveségtől és meghűléstől.

Sem tyukszem, sem izzadó láb, sem bőrkeményedés, sem labdaganat sem labegés.

Rövid idejű viselés után **megkönnyebbül a járása** annak, ki cipőjét **dr. Högyes-féle**, az egész világon szabadalmazott asbesttalpbéléssel látja el.

Kettősvastagságú 1 frt 20 kr., egyszerű 60 kr., homoktalp 40 kr., **gyermekeknek fele.**

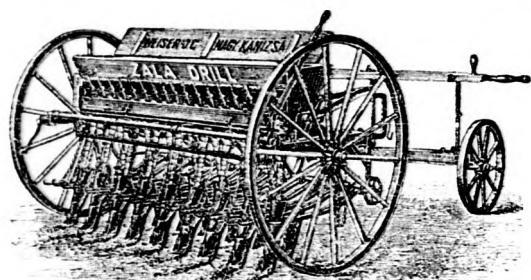
Az asbesttalpbélés kitűnőségét legjobban bizonyítja, hogy a **cs. és kir. közös hadseregnek és a m. kir. honvédségnek eddig 22500 pár szállított.**

Szétküldés csakis utánvétellel, vagy a pénz előleges beküldése mellett. Felvilágosítások, prospecusok és köszönetnyilvánítások ingyen.

Viszonteladóknek megfelelő árengedmény

ÁLTALÁNOS ASBESTÁRU-GYÁR BETÉTI TÁRSASÁG
BUDAPEST.

Egyedüli elarusító raktár Hajdumegyében **TOLNAI DÁNIEL** cipőraktár, Debrecen, Főpiac, a főpostával szemben.

WEISER J. C.

mezőgazdasági gépgyára

NAGY-KANIZSÁN.

ZALA-DRILL sorvetőgépünk, a melynek elmés ujtásait a nagy közönség már jól ösmeri nem szorul külön dicséretre, minden eddigi kiállításon az első díjat nyerte ugy 1897. október 1. a kisbéri nemzetközi **vet gép versenyen** az

állami arany éremmel lett kitüntetve,

Maros-vásárhelyi kiállításon és a Hód-M.-Vásárhelyi vetőgép versenyen **az első díjat, arany érmét nyert**, továbbá figyelmébe ajánlom a gazdaközönségnek egészen

a c é l b ó l k é s z i t e t t

Sack rendszerű egy és két barázdás ekéinket,

eredeti amerikai **Planet jr.** kukoriczakapákat.

Raktáron tartunk : Szecskavágó, répavágó, rosták ezenkívül minden talajművelő gazdasági eszközöket.

Debreczenben, Szikszay-ház a főtözsde udvarán. **Klein Jakab,**
üzletvezető.

NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ezen legelterjedtebb és legjobb hírnévnek örvendő az ország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe,

tisztelettel tudomásul hozza, hogy a tavaszi idényre szükséges kész árukkal dusan el van látva s a nagytiszteletű urak b. pártfogását ugy, mint eddig továbbra is kéri.

Ruhák megrendelésre, mérték szerint is készítettnek.

Czégemre kérek figyelni!

NEUMANN M. czége '54 év előtt lett alapitva.